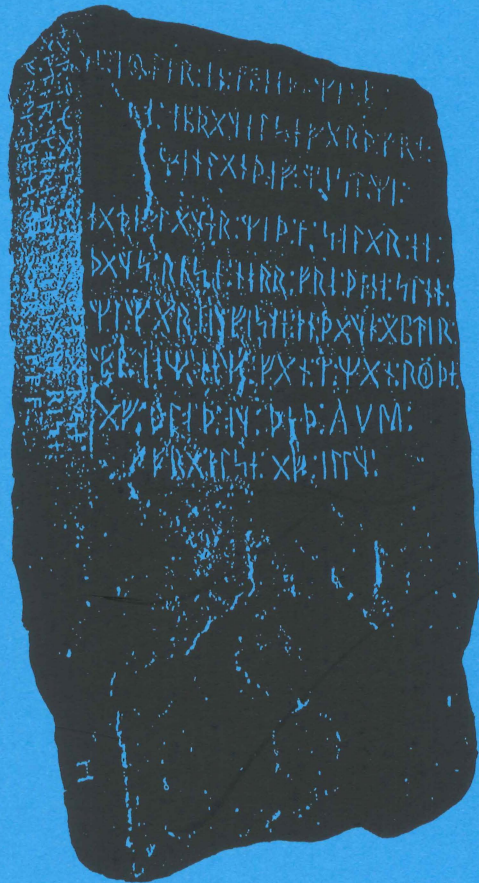

NYTT OM RUNER

Meldingsblad om runeforskning

Nr. 9

1994

ISSN 0801-3756

Nytt om runer: Meldingsblad om runeforskning

Nr. 9, 1994

INNHold

<i>Nytt om runer</i> , niende årgang	3
Arbejdet ved Runologisk Laboratorium, København	4
Die Runenarbeit am Seminar für Deutsche Philologie (Arbeits- stelle: Germanische Altertumskunde), Göttingen	13
Neue Runenfunde aus Deutschland	14
Epigraphical Runes in Worcester	17
More Runes at Monte Sant'Angelo	18
Runepinnen fra Viðey, Island	20
Arbeidet ved Runearkivet, Oslo	21
Verksamheten vid Runverket, Stockholm	25
Mälardalens runstenar: Seminarium och databas	29
“Det 6. runologmøde”, København 1993	30
Das 4. Internationale Runesymposium; The Fourth International Runic Symposium	31
Databehandling av runeinnskifter ved Historisk museum i Bergen .	32
Das Forschungsprojekt “Runendatei” am Nordischen Institut der Universität Kiel	33
Runic Research in the U.S.A., Canada, and Australia	36
Runebibliografi 1993	41
Supplement til rune bibliografiene 1990-1992	56
Adressene til sentrene for runeforskning	59

Nytt om runer: Meldingsblad om runeforskning

ISSN: 0801-3756

Redaktør/Editor: James E. Knirk

Adresse/Address: Nytt om runer, c/o Runearkivet
IAKN, Oldsaksamlingen
Universitetet i Oslo
St. Olavs gt. 29
N-0166 Oslo, Norge/Norway

Nytt om runer, niende årgang

Nytt om runer kommer ut for niende gang i år, med flere sider enn noen gang før. Antall abonnenter vokser litt for hvert år, og redaktøren har inntrykk av at abonnentene stort sett er fornøyd med meldingsbladet og den utviklingen det har gjennomgått siden det først kom ut i 1986. Bladet fikk en ansiktsløfting i fjor og flere abonnenter har skrevet positivt tilbake om bladets nye utseende.

Endringene i rune bibliografiens format fra i fjor er også blitt godt mottatt og ser ikke ut til å ha forårsaket vanskeligheter for brukerne. Arbeidet med rune bibliografien er fortsatt det mest tidkrevende ved hele *Nytt om runer*. Bladets femten bibliografiske konsulenter har bidratt betraktelig med opplysninger i år, og redaktøren sender dem sin beste takk. Arbeidet med den bebudede 5-års bibliografien har dessverre stått i stampe i to år, men redaktøren håper at heftet "Runic Bibliography 1985-89" kan komme ut i 1995.

I år har redaktøren prøvd å få oversikt over runeforskningen i USA, Canada og Australia. Det syntes derfor passende å bruke et bilde av Kensington-stenen på omslaget av meldingsbladet. Dette betyr ikke at denne innskriften er blitt rehabilitert, men bare at den er det mest kjente eksemplet på en runesteinsforfalskning man har funnet i USA. Som det vil framgå av oversikten over runeforskning i USA, produseres det hvert år artikler, og av og til bøker, av folk som tror at Kensington-stenen fra 1800-tallet er et ekte dokument fra middelalderen. Steinen har gitt navnet sitt til rubrikken "Kensingtonia" i rune bibliografien, der man finner bibliografiske referanser til arbeider av denne kategorien.

Nytt om runer er dessverre igjen blitt noe forsinket. Det er fortsatt meningen at meldingsbladet skal komme ut i desember hvert år, ikke i februar året etter. Redaktøren beklager forsinkelsen som i år først og fremst kan tilskrives arbeidet med publisering av *Proceedings of the Third International Symposium on Runes and Runic Inscriptions*.

Redaktøren

Arbejdet ved Runologisk Laboratorium, København

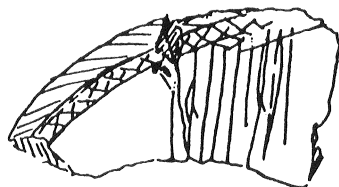
I 1993 blev der fundet en række runegenstande, både i Grønland og Danmark. De danske nyfund er mere udførligt behandlet i *Arkæologiske udgravninger i Danmark* 1993 (1994), 259–274.

Nyfund fra Danmark i 1993

Ved de genoptagne udgravninger i NYDAM engmose, Sønderjylland, hvor det lykkedes at lokalisere bådudgravningsfelterne fra 1863, blev der i forsommeren 1993 fundet et smukt glat ØKSESKAFT af træ (æble, røn eller tjørn) med indskrift med de ældre runer på begge sider af skaftet. Arkæologerne har foreløbig dateret det til ca. 300–350. Økse-hovedet kunne ikke reddes; men hele det ret spinkle skaft er bevaret, skønt det er brækket i to stykker. Sammenlimet har det en længde på ca. 94 cm og en diameter på ca. 3 cm. De ca. 1 cm høje, velformede runer står nogenlunde over for hinanden, højrevendt på den ene side, venstrevendt på den anden; begge indskrifterne læses fra hovedenden. Den højrevendte, som står 20 cm fra den, er ca 3 cm lang og læses uden vanskelighed som **wagagastir**; skønt de to første runer er skadet i toppen, er kun den øverste **a**-bistav gået tabt. Den venstrevendte indskrift står langt svagere, efter konserveringen ses den dog snarest tydeligere, skønt et par lange brud på langs gennem indskriften og enkelte revner vinkelret ud fra dem i et par tilfælde har gjort læsningen vanskeligere. Heldigvis foretog jeg grundige mikroskopundersøgelser, før konserveringen begyndte. Indskriften måler ca. 9 cm fra første til sidste hovedstav. Der indledes med et geometrisk stregornament foran rune 1, der står 16,5 cm fra hovedenden. De første runer er højest, den sidste **R**-rune er nu kun 7 mm høj. Læsningen af hovedparten af indskriften er sikker bortset fra et meget udvisket parti efter rune 3, og jeg translitterer: **alu:?(?)hgusikijar:aiþalatar**. Efter **alu** og et fem-punkts skilletegn ses en lodret hovedstav samt svage spor af en bistav til venstre fra toppen, fx **l** eller **w**. Dernæst følger nederste del af en lodret stav; da toppen er forsvundet, er det tvivlsomt, om der er én (fx **m**, **u**) eller to runer, snarest **wi**, eller **li**. Den ret brede **h**-rune er sikker, og **g** (med et

Det bør (i forbindelse med **alu**) nævnes, at der ved udgravningerne i 1994 blev fundet en ny Nydam-pil med vistnok to venstrevendte runer **la**.

I RIBE blev der ved en arkæologisk undersøgelse på Sanders P-plads, Sct. Nikolajgade, fundet brudstykker af en udskåret HVALBENSPLADE, et "strygebræt" (*Arkæologiske udgravninger i Danmark* 1993 (1994), 202 (nr. 459)), i kulturlag fra yngre germanertid/vikingetid, som stammer fra markedspladsen og foreløbig er dateret til første halvdel af 800-tallet. Fragmentet med runer består af to nu sammenlimede stykker, som diagonalt måler 7,7 cm; de to brudkanter i siderne er ca. 1,5 og 3,5 cm høje, tykkelsen er godt 2 cm. Langs overkanten af den glatte flade løber et dybt indskåret krydsmønster. Runerne, der måler 2,5–3,5 cm, når fra kantdekorationen til brudkanten forneden, og har trods bruddet stort set fuld højde. Der er tom plads foran og efter indskriften, som derfor må anses for at være fundstændig; læseretningen er vanskelig at bestemme, og ligeledes hvad der har vendt op og ned. Det er næppe en meningsgivende indskrift, men forbilledet synes at have været kortkvistruner. De er læst og her translittereret fra venstre mod højre med toppene op mod kantborten: **kṛniisṛnṛps**.

I løbet af året blev der med metaldetektor fundet 6 små middelalderlige BLYSTYKKER med runer eller runelignende tegn, som blev indsendt til Nationalmuseet som danefæ. De fire af dem har været foldet tæt sammen. To stammer fra Jylland, mens resten er fra Sjælland.

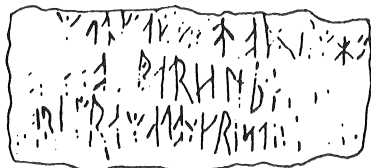
ALLINDEMAGLE-BLYSTYKKE (Sorø amt) er en lille 4 cm lang, 1,7 cm bred, 1–2 mm tyk, rektangulær plade, som var bukket to gange og klemmt grundigt sammen. Den synes at være bevaret i sin helhed, men er ret ødelagt af korrosion, navnlig på de dele af pladen, som vendte indad. Også skader efter den kraftige sammenklemning og små fordybninger i overfladen efter sandskorn vanskeliggjorde læsningen af runerne, der på både A- og B-siden stod i 3 rækker uden rammestreger:

—]mkiṛnf:tg??on(?)o??(?)?mh?

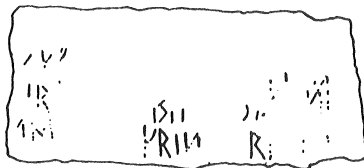
A-siden —]o;paṛiṛs????[—

???r?gramatōn:krist????[—

A-siden

B-siden

Der mangler så meget af runerne i A-sidens øverste linje, at en sammenhængende læsning ikke kan gives. I midterlinjen læses **patris** med punkteret **b**-rune, ganske vist er kun den øverste bælg med punktet bevaret, der er kun svage spor af den nedre. Der er brugt binderune **fr** og bindrune **fs** (eller **s** er rettet). Det er næppe muligt at supplere til **in nomine patris et filii et spiritus sancti**. I nederste linje har der uden tvivl stået **tetragrammaton** og **Christus** (eller **Krist**). B-siden består af tre linjer, som er så stærkt ødelagt, at de ikke kan læses, men noget tyder på, at der har stået en gentagelse af dele af indskriften på A-siden. I den nederste linje synes der at kunne skelnes et **kris**[-]r, og i linjen over ses **b??**.

HØJE TAASTRUP-BLYSTYKKET (Københavns amt) er en lille, smal strimmel, knap 4 cm lang, ca. 1 cm bred og 2 mm tyk. Det er fundet i en jordbunke på kirkegården i Høje Taastrup i forbindelse med reparationsarbejde på soklen af den middelalderlige kirkes kor. Den lille blystrimmel er konkavt tilskåret i begge ender, og vendt ved indristningen af runerne, så at indskriften begynder i samme ende på begge sider. Indskriften ser ud til at være hel, men de første runer på begge sider er ødelagt af korrosion. Det kan ikke afgøres, hvilken side der skal læses først, A-siden: **+??(?)??nesmarkuslukas+** eller B-siden: **+?t??sius:grāmaton**. Sammenhængen og de bevarede runespor gør det sandsynligt, at A-siden kan tolkes som "Johannes, Markus, Lukas" og B-siden som "Dionysius" (i forvansket form, jf. fx Alvastra-blyindskriften (Ög 248) eller N 637 Bergen: **teōnesius** (og **tenisius**)) fulgt af **grammaton**. Det er ikke muligt med sikkerhed at fastlægge, om der har stået noget foran "Dionysius", og hvordan dette navn nøjagtigt har

A-siden

B-siden

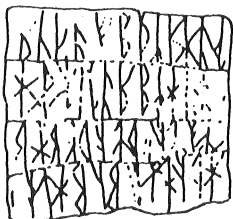
været skrevet. Det er bemærkelsesværdigt, at der er brugt kortstavet *s*, som i Glim-indskriften, der er fundet ikke langt fra Høje Taastrup (*Nytt om runer* 8 (1993), 5–6).

VOKSLEV-BLYSTYKKET er fundet med metaldetektor i Vokslev sogn, øst for Nibe, Ålborg amt, sammen med fire senmiddelalderlige plader i kobberblik, beslag fra kiste, dør eller lignende. Det lille sammenklemte blystykke måler sammenfoldet $1,8 \times 1 \times 0,4$ cm. Skønt enkelte runer kan identificeres — *g* (eller *k*), *o* (med for mange bistave) samt *ron* mellem kors og bomærkelignende tegn på den stregopdelte flade — er det næppe en sprogligt meningsgivende tekst. Indersiden synes at have haft samme karakter, ligeledes stregopdelt og korsprødet. Vi undlod derfor, og fordi der var en stor risiko for, at pladen ville brække, at folde den ud. Den tjener derved som et eksempel på, hvordan disse små sammenfoldede blystykker er overleveret.

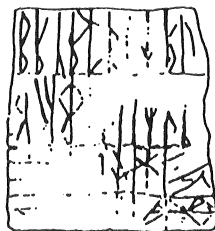

RANDERS-BLYPLADE er fundet med metaldetektor i opgravet jord fra 1200–1400-års lag fra en arkæologisk undersøgelse i Brødregade 25 i Randers, Østjylland. Pladen målte i sammenfoldet stand $2,9 \times 2,3 \times 0,8$ cm; hjørnerne var foldet ind som på en konvolut. Det har været forsøgt at åbne pladen, men hvis den ikke skulle brække, kunne hjørnerne kun rettes så meget op, at det blev muligt at kigge ind under dem. Der er fire tæt beskrevne linjer på ydersiden og tre på indersiden, men skrive-retningen er forvirrende. Det er vanskeligt at afgøre, om nogle af linjerne er venstrevendte eller vendt op ned med enkelte stupruner. Skønt tegnene er ganske velformede og tilsyneladende professionelt skåret, og enkelte gængse runer gentages, især *h*, *b* og *r*, må indskriften med de mange binderunelignende tegn, som også kan glide over i ren ornamentik, opfattes som runeefterlignende; den har formentlig tjent et magisk formål.

A-siden

B-siden

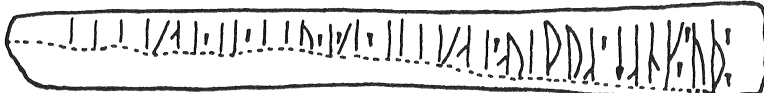
TÅRNBORG BLYSTYKKE 4, Nordvestsjælland, er fundet med metal-detektor på Tårnborggårds mark, hvor Tårnborg, byen Korsørs middelalderlige forgænger, lå (*Nytt om runer* 4 (1989), 4). Det er et lille, trekantet blyafklip, hvor den ene spids er bukket ind. Den længste side måler 7,5 cm, topsiden med indbukningen ca. 2,5 cm, og de to andre sider er ca. 3,5 og 4,5 cm lange. Det ca. 1 mm tykke blystykke er nu brækket langs knivsporet i rune 2. Runehøjden er ca. 2 cm, og der er ingen spor af indridsninger før eller efter de tre tydelige runer: **rup**. Tolkningen er usikker. Også en sammenfoldet, brækket blystrimmel (5,7×1,2×0,1 cm) med minuskellignende, løst henkastede indridsninger og flere små kors blev fundet i det samme område.

Det har vist sig, at OKSBY-TAKKEN (*Nytt om runer* 5, 1990 (1991), 4) er en del af en klemme til kamfremstilling, jf. fx N 467 fra Trondheim.

Nyfund fra Grønland i 1993

RUNEPINDEN fra Ø 34 QORLORTUP ITINNERA, en fredet nordboruin i Narsaq kommune (Narsaq museum j.nr. Nrq 93/28) blev fundet af fåreholder Karl Kleist under grøftegravning, og en foreløbig undersøgelse af fundstedet ved Rie Oldenburg, Narsaq museum, bragte adskillige velbevarede fund for dagen. Runepinden blev dernæst undersøgt i København og returneret til Grønland. Runerne står på to sider af et omhyggeligt tildannet, firesidet træstykke, der måler ca. 10,2×1,2×1,3 cm. Noget af overfladen er flækket af den ene runeside, så kun 4 mm er bevaret af toppene på de første runer, men de sidste har den fulde rune-højde, ca. 9 mm. Også toppene på de sidste runer på den modstående side synes at være skadet lidt foroven på grund af afflisningen. Bortset herfra er runerne velbevarede, smukt og omhyggeligt skåret. Skilletegnene består af to (et enkelt sted fire) punkter. Jeg har valgt at kalde siden med den længste indskrift A. Indskriften er fuld-stændig, der er plads foran og efter såvel A- som B-sidens runer: A) **??kø?:?:?:g?:???køi:āḫiPpa:sank:ub:**, B) **glr:ōra:sank:siesiṭ.**

A-siden

B-siden

A-sidens rune 5 kan være **o** eller **t**, rune 11 **r**, **P**. **þ** eller eventuelt **u** eller **b**. Rune 13 er snarest **i**, rune 16 kan eventuelt være **o**, rune 18 er snarest **o** eller eventuelt **t** med en meget lavtsiddende bistav. Rune 20 er en binderune, **ap̄** eller **op̄**. Rune 21 har muligvis svage spor af en bistav eller et punkt og skal i så fald læses **e** eller **a**. Den sidste rune kan være **b** med kun én bælg eller eventuelt (hvis det nederste mangler) **þ**. På B-siden er det øverste af de sidste runer ødelagt. Rune 14 må læses **i**, skønt den ikke kan følges helt ned til kanten. Rune 11 er et sikkert **i**; det, der kan se ud som en **k**-bistav fra hovedstaven op mod venstre, har i mikroskopet ikke samme stregkarakter som runerne, og ligner i øvrigt heller ikke de **k**-runer, der findes (de har meget lange bistave). Rune 15 er snarest et **t** med bistav lidt under toppen, men kan eventuelt også opfattes som **a** med bistav fra midten, i betragtning af, at runehøjden er vanskelig at fastlægge, da toppen er skadet. Qorlortup Itinnera-indskriften er næppe sprogligt meningsgivende, men dele af den giver indtryk af, at der kan have ligget en latinsk tekst til grund: **ora** som imperativ 'bed', **sank** for *sanctus* 'hellig'(?). Fra samme sted stammer også et smukt trætrug med en enkelt ca. 5,5 cm høj **f**-rune (eventuelt binderune: **fn̄**) indskåret under bunden.

Ved arkæologiske udgravninger sommeren 1993 i "GÅRDEN UNDER SANDET", 64V2-III-555, i den sydlige del af den norrøne Vesterbygd, blev der fundet flere genstande med runeindskrifter i boligrummet, rum 5, i gården, der synes at have været bebygget fra landnamstiden omkring 1000. Den eneste 14C-datering, som indtil videre er foretaget på materiale fra rum 5, henfører rummets sidste funktionsperiode til tiden omkring 1300. Jeg har haft lejlighed til at undersøge genstandene i København før konservering, inden de blev sendt tilbage til Grønlands nationalmuseum og arkiv.

Den omhyggeligt tilskårne, firesidede pind, KNK 1950x964 er antagelig en TÆLLEPIND, ca. 15 cm lang, tilskåret i begge ender; efter et lige forløb på ca. 13 cm bøjer den i en næsten ret vinkel og løber ud i en ca. 7 cm lang spids. På de to modstående sider er der indskåret en

række tællemærker, som vi kender dem fx fra middelalderfund fra Bergen, 10 på den ene side, 14/15 på den anden. Indskriften: $\overline{+t\ddot{o}r}$ fra kant til kant på den glattede yderside, består af et kors og en bomærkelignende binderune, bestående af et "grønlandsk" r med en t- og to o-bistave, den øverste ganske svag. Formentlig er det et mansnavn, kortform til en af de yndede sammensætninger med $\overline{þ\ddot{o}r}$ - (gudenavnet var næppe brugt som personnavn). Brugen af t for þ i forlyd kan sammenlignes med $\overline{t\ddot{o}r}$ og \overline{tana} på to av runekorsene fra Herjólfnsnes.

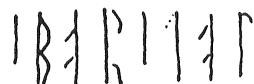

KNK 1950x1129 er en SLEV eller lille spade, måske til smør(?), af hvalben. De ca. 2,5 cm høje runer står på håndtaget på det smukt forarbejdede redskab, der er godt 20 cm langt, ca. 9 cm bredt og ca. 1,6 cm tykt. En lignende genstand af fyrretræ, fundet i Lödöse, Vg 239A, af omtrent samme størrelse (19 cm lang), har runer på begge sider af håndtaget: dels en ejerindskrift "Helga ejer", dels "Helga". Den grønlandske indskrift, $\overline{+b\ddot{a}rd\ddot{r}}$?, er næsten forsvundet på grund af slid på håndtaget. Rune 1 er kombineret med et kors; det er umuligt at afgøre, om der har været en eller to bælg, men der er ikke tvivl om læsningen som b. Punktet på d-runen er svagt, rune 4 er et karakteristisk "grønlandsk" r. Skønt hele midterstykket er forsvundet på den sidste rune, er der ikke tvivl om, at der har stået a, og hele indskriften kan oversættes: "Bård ejer". Det er bemærkelsesværdigt, at d er brugt for ð. Indskriften minder om hvalbeshåndtaget fra Vatnahverfi, der også har kors-binderune i en lignende indskrift: $\overline{+gunnara+}$.

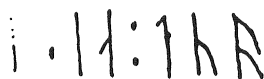

KNK 1950x1158 er en større TILDANNET TRÆGENSTAND/bygningsdel(?). Den har en længde på ca. 69 cm og er ca. 7 cm bred og knap 5 cm tyk. Runerne er ca. 5,5 cm høje og ses som ganske fine streger i den glattede overflade. Indskriften er fuldstændig, og trods en vis usikkerhed synes den at kunne læses som $\overline{sb\ddot{o}rst\ddot{o}l}$. De to s-runer er temmelig lange og muligvis punkterede; det tilsyneladende punkt på rune 1 kan dog også skyldes, at den krydses af en sekundær ridse, som løber fra rune 3 over 2 til spidsen af rune 1. Rune 4 er en r-rune med stor afstand mellem bistavene, den øverste er meget svag. Læsningen af rune 6 som t er usikker, da bistaven er påfaldende kort og tilsyneladende har

en lidt anden stregkarakter. Nederst på den sidste rune findes en lille sekundær ridse, men I er sikker. Der må foreligge en ellers ukendt sammensætning med on. *stóll* 'stol', som kan have flere betydninger; Jan Ragnar Hagland har foreslået et ellers ukendt *sporðstóll*, med svind av ð, hvor *sporðr*, egentlig 'hale, yderste bagdel på fisk, slange o. lign.' eventuelt kunne betegne fx enden af et spær. Træet kunne måske tænkes at have fastholdt en *sporðr* af en eller anden art; spærfod er måske tvivlsom, på grund af de meget spinkle dimensioner.

På et TRÆFRAGMENT, KNK 1950x1201, findes der rester af en indskrift med ca. 2 cm høje runer omtrent midt på den ene langsideside af stykket, der måler 36×4,8×3,5 cm: —]?:?a:ður. Punktet på rune 4 er muligvis kun en af de mange skader i overfladen. Tolkningen er usikker.

Ved udgravningen af "Gården under Sandet" fandtes også to genstande med runelignende bomærker: en træskuffe, hvor der under bunden er indskåret et stort kryds med et kors-bomærke foroven, og forneden et kors mellem to flade vandrette buer; desuden en grov benål med et bomærke, bestående af en þ-rune med et kors foroven.

Arbejdet i øvrigt

I forbindelse med arbejdet med nyopstillingen af vikingetidsafsnittet på Nationalmuseet er DR 410 Bornholm-amuletten, en kufisk mønt med en indridset runeindskrift på latin, blevet nylæst. I anden sammenhæng blev runeindskrifterne fra romersk jernalder undersøgt og gennemgået. Manuskriptet vedrørende undersøgelsen af Ribe-kraniet i forbindelse med publikationen af *Ribe Excavations* er blevet justeret efter afslutningen af konservatorundersøgelser af værktøjsspor. I august afholdt jeg "Det 6. runologmøde" på Nationalmuseet (se s. 30). Meget af efteråret gik (i samarbejde med Michael Lerche Nielsen, Institut for navneforskning) med revision og ajourføring af danske runeindskrifter til "Samnordisk runtextdatabas", der er under opbygning i Uppsala.

Museumsinspektør Marie Stoklund
Runologisk Laboratorium
Nationalmuseet, København

Die Runenarbeit am Seminar für Deutsche Philologie (Arbeitsstelle: Germanische Altertumskunde), Göttingen

Forschungsarbeiten im Bereich der Runologie

Intensiv wurde an der Vorbereitung des Bandes *Runische Schriftkultur in kontinental-skandinavischer und angelsächsischer Wechselbeziehung* gearbeitet. In diesem Zusammenhang habe ich auch meinen Beitrag "Runische und lateinische Epigraphik im süddeutschen Raum zur Merowingerzeit" neugestaltet und vervollständigt.

Die Deutung der Inschrift auf der 1991 gefundenen Schnalle von Pforzen (vgl. *Nytt om runer* 8 (1993), 10 f.) wurde in Diskussion mit mehreren Runologinnen und Runologen mit einem größeren Manuskript abgeschlossen.

Endgültig fertiggestellt wurden Beiträge zu den Fibelinschriften für den Katalog von München-Aubing und der Beitrag "Fibeln mit Runeninschriften" zum *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*.

Die Vorbereitungen für ein Kolloquium "Von Thorsberg nach Schleswig. Sprache und Schriftlichkeit im Grenzgebiet im Wandel der Zeit" vom 29.9.-3.10.1994 im Wikinger Museum Haithabu in Schleswig wurden in Zusammenarbeit mit Edith Marold, Kiel, und Heinrich Beck, Bonn, getroffen.

Neufunde

Neufunde kamen 1993 nicht zutage.

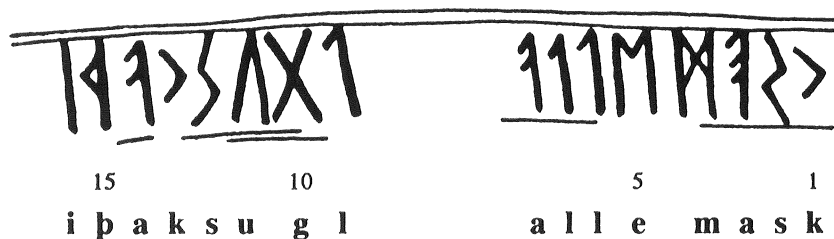
Wegen der Bedeutung eines erst 1994 gemachten Neufundes, der bereits am 30.9.1994 den Teilnehmerinnen und Teilnehmern des Kolloquiums "Von Thorsberg nach Schleswig" in Schleswig von Matthias D. Schön vorgestellt werden konnte, folgt bereits in diesem Heft eine erste vorläufige Publikation.

Prof. Dr. Klaus Düwel
Seminar für Deutsche Philologie der
Universität Göttingen

Neue Runenfunde aus Deutschland

Runeninschrift auf einem 'Schemel' aus einem Bootgrab bei Wremen

Aus dem Gräberfeld in der Marsch bei WREMEN, Landkreis Cuxhaven (in der Nähe von Hamburg), wurde im Herbst 1994 eine Bootbestattung (5. Jahrhundert n. Chr.) freigelegt. Dabei kamen außerordentlich gut erhaltene Holzgegenstände zutage, u. a. ein rechteckiges HOLZ-BRETT. Seine Oberseite ist kerbschnittverziert, auf der Unterseite findet sich eine Jagdszene eingeschnitten: einem nach rechts laufenden Hirsch springt ein Hund ins Genick. An der einen Schmalseite des Brettes steht linksläufig eine etwa 2 cm hohe Runeninschrift, die insgesamt 16 Zeichen umfaßt, mit einem größeren Zwischenraum von Rune 8 bis Rune 9:

Es handelt sich um ältere Runen mit verschiedenen Formen der **a**-Rune (R. 3: mit drei Seitenzweigen; R. 14: in Normalform) und auffälliger Doppelschreibung (R. 6–7: **ll**). Im Anfang muß ein Schreibfehler angenommen werden, da es im Germanischen kein mit *ks* anlautendes Wort gibt. Umgekehrt gelesen ergibt sich für den Komplex I (R. 1–8): **skamella**. Der Komplex II beginnt ebenfalls mit einer Konsonantenkombination, die im Anlaut eines germanischen Wortes nicht vorkommt. Zieht man das schließende **a** (R. 8) aus Komplex I über die Lücke hinweg dazu, erhält man: (**a**)**lguskapi**.

Für die sprachliche Zuordnung kann im Blick auf das Fundgebiet ein Voraltsächsisch bzw. Voraltniederdeutsch vermutet werden. Jedoch

muß bei einem transportablen Gegenstand auch mit einer Anbringung der Inschrift an einem weit vom Fundort entfernten Platz gerechnet werden. Eine erste vorläufige Deutung führt bei *skamella* auf 'Schemel'. Damit ist der Gegenstand selbst bezeichnet worden, der an den Schmalseiten der Unterseite mit einer Randleiste zum Aufsetzen des Brettes auf den Boden versehen ist. In alten Sprachstufen gelegentlich mit dem Zusatz "Fuß-" findet sich die Bedeutung 'Bänkchen' und 'Fußbank'. Zugrunde liegt spätlateinisch *scamellum*, *scamellus*. Vereinzelt wird auch *scamella* verzeichnet, das direkt übernommen sein könnte. Im einzelnen muß noch die Genuszuordnung geklärt werden. Es liegt also ein früh datierbares Lehnwort aus dem Lateinischen vor. Daß mit einer Runeninschrift der Gegenstand, auf dem die Inschrift steht, bezeichnet wird, kommt mehrfach vor.

Der Komplex II wäre als Verbindung von *algu-* und *skapi* zu interpretieren. Für *skapi* bieten sich zwei Möglichkeiten an:

1. Imperativ zum Verbum germanisch **skapjan* 'schädigen', wie alt-runisch auf dem Wetzstein von Strøm/Straum (Krause-Jankuhn Nr. 50) belegt. In diesem Fall gehört *algu* als Objekt dazu.
2. Ein *i*-stämmiges Substantiv, das bereits den endungslosen Nominativ des Westgermanischen zeigt. Es kann entweder als altes Nomen agentis 'Schädiger' oder als Nomen actionis 'Schädigung' (Verbalabstraktum) interpretiert werden.

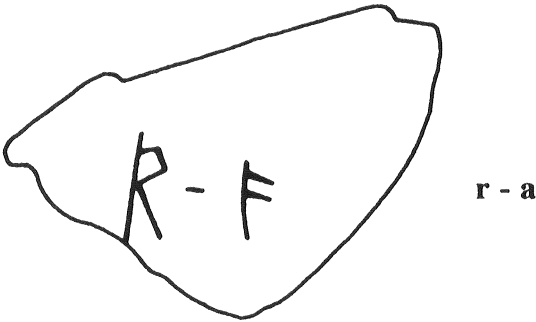
Der erste Bestandteil *algu-* könnte eine westgermanische Dublette **alg-* (Name der z/R-Rune) mit grammatischem Wechsel neben gewöhnlichem **elhōn* (althochdeutsch *elahho*) darstellen. Schwierigkeiten bereitet der Kompositionsfugenvokal *-u*, für den *-a* oder *-o* zu erwarten wäre. Faßt man *algu* als Objekt zum Imperativ *skapi* auf, müßte es sich wohl um einen *u*-Stamm handeln. Die Bedeutung von *algu* weist eher auf 'Hirsch' als auf 'Elch', vgl. u. a. die Inschrift von Pforzen (*Nytt om runer* 8 (1993), 10 f.), gerade weil die zugehörige Darstellung einen Hirsch zeigt. Von den drei Deutungsmöglichkeiten: 1) 'Hirschschädiger' (wohl als Bezeichnung des dargestellten Hundes), 2) 'Hirschschädigung', 3) 'Schädige den Hirsch' ist die zweite vorzuziehen, die als "Bildunterschrift" zu sehen ist.

Den Grabfund bearbeitet Matthias D. Schön, Bederkesa, die Inschriftendeutung wird von Edith Marold, Kiel, und Klaus Düwel, Göttingen, vorbereitet.

Prof. Dr. Klaus Düwel
Seminar für Deutsche Philologie der
Universität Göttingen

Keramikscherbe aus Osterrönfeld

Bei der Ausgrabung des Siedlungsplatzes OSTERRÖNFELD (Kreis Rendsburg-Eckernförde, Schleswig-Holstein) wurde 1977 neben zahlreichen anderen frühkaiserzeitlichen KERAMIKScherben auch eine einfache WANDUNGSSCHERBE (ca. 4×6 cm) mit Runen geborgen. Auf ihrer Innenseite sind deutlich zwei ca. 1-1,2 cm hohe Zeichen eingeritzt, die mit hoher Wahrscheinlichkeit als Runen zu deuten sind. Auf halber Höhe zwischen den Runen befindet sich ein waagerechter Strich.

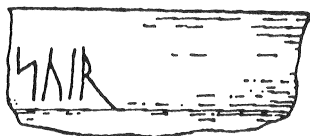
Die Scherbe gehört einer geschlossenen Fundschicht an, die ins erste Jahrhundert n. Chr. datiert ist. Die Runen selbst wurden vor dem Brennen der Keramik angebracht. (Veröffentlichung folgt.)

Prof. Dr. Edith Marold
Nordisches Institut der Universität Kiel
Leibnizstr. 8, D-24098 Kiel

Epigraphical Runes in Worcester

Runic graffiti on a sherd of Samian ware dug up in excavations in Worcester (in the West of England) were briefly recorded in the newsletter of the County Archaeological Survey for September 1993. Bits of Samian ware are common enough from Romanised areas of England, but this re-use of a fragment by runologically-minded Anglo-Saxons is unique. Unfortunately it is unstratified for it comes from the infill of a pit at a site fronting on Deansway in the middle of the city. The published note suggests, without citing evidence, a dating in “the 8th or 9th centuries”.

The sherd was part of a dish with a raised rim. The runes are cut in two lines inside the dish, the upper within the rim, the lower on the base. Both lines are now fragmentary. The graphs, scratched in the glaze of the Samian ware, are some 6–7 mm high.

The readiest way of reading line 1 is —]suir, but that makes no obvious sense in Old English unless it is taken as a form, with smoothing and unrounding, of OE *sweor* ‘father-in-law, cousin’, which requires special pleading. An alternative might be —]scir, which does make sense, OE *scir* ‘bright, shining’ or ‘shire, division, diocese’; but the second letter is only marginally like c for its branch begins high up on its vertical, though not at the top. At first glance the final rune looks like r, with its bow set rather low down on its vertical. This observation suggests an alternative interpretation of the graph as a bind-rune þu, u again with a branch starting below the vertical’s top. Could one suggest here a reading —]suiþu, which might perhaps be a form (but what form?) of an OE feminine personal name in -*swiþ* with u for w as in Thornhill III *jilsuiþ*, *berhtsuiþe*?

The graphs of line 2 have lost their bases, though there is no difficulty of identification, —]dis. Too little of this sequence survives to make any suggestion useful or even to show what language it records.

R. I. Page, Corpus Christi College, Cambridge

More Runes at Monte Sant'Angelo

After we had circulated a preprint (1981) of our report on the runic inscriptions discovered at Monte Sant'Angelo by Professor Carlo Carletti (Bari), our finalized report was published in the *Analecta* of the Koninklijke Academie voor Wetenschappen van België in 1983.¹ However, in such a complicated and cluttered site as Monte Sant'Angelo one may always expect fresh discoveries. It is no surprise, then, that another runic inscription was found there by Professor Carletti; he communicated it to Professor Maria Giovanna Arcamone in 1987. She has recently commented on it,² but in a way that leaves a number of questions unanswered.

It so happens that the new inscription differs in several ways from the earlier group. Whereas the latter had been carved on the west façade of the long gallery leading to the inner sanctuary, amidst a crowd of other, nondescript pilgrims' names and marks, this latest one, which also consists of a single name, was found "sul fronte dell'attacco dell'arco centrale della galleria B", i.e. on the impost of pillar no. 12 (no. 11 being the "Langobardian rulers' pillar").³ Professor Arcamone notes that its runes, though smaller than those on the façade (only 10 to 13 mm high, versus 17 to 52), are fairly easy to read, which is confirmed

¹ René Derolex and Ute Schwab, "The Runic Inscriptions of Monte S. Angelo (Gargano)", *Academiae Analecta = Mededelingen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België*, Klasse der Letteren, 45 (1983), 97–130. See also Carlo Carletti, "Inscrizioni murali", in *Il santuario di S. Michele sul Gargano dal VI al IX secolo: Contributi alla storia della Langobardia meridionale*, eds. Carlo Carletti and Giorgio Otranto (Bari 1980), 7–179; Carlo Alberto Mastrelli, "Le iscrizioni runiche", *ibid.*, 318–35; Maria Giovanna Arcamone, "Le iscrizioni runiche di Monte Sant'Angelo sul Gargano", *Vetera Christianorum* 18 (1981), 157–72.

² Maria Giovanna Arcamone, "Una nuova iscrizione runica di Monte Sant'Angelo", *Vetera Christianorum* 29 (1992), 405–10.

³ See the plan of the site in *Il santuario di S. Michele*, eds. Carletti and Otranto (as in note 1), 159, 183, 406; see Derolex and Schwab, "The Runic Inscriptions" (as in note 1), 99.

by the photograph: there can be no doubt about the reading *leafwini*. Her lengthy exposé of the linguistic and onomastic features of the name must be meant for a non-specialist readership, whilst we are told nothing e.g. about the immediate environment of the inscription. Yet this may be important: one has only to call to mind the batch of English names, one in runes, the others in roman, discovered by Professor Carletti in the Cimitero di Commodilla in Rome (*eadbald*, *cedualdo*, *diornoð*, *uvernoð*).⁴ If *Leafwini*'s name really stands all by itself, it will be difficult to determine his status, unlike that of *eadrhid saxso v[ir] h[onestus]*, whose name (Eadred? Eadfrid?) was carved below the rulers' inscriptions on pillar no. 11 and who was presumably a member of their retinue.⁵

The date of the inscription is another point that calls for comment. Professor Arcamone only refers to the names in *-wini* of the Great Urswick and Thornhill runic inscriptions (she might have added one from Lindisfarne) to date *Leafwini* around 700, as if the dates of the former were anything like certain; nor does she mention the dozen *wini*-names in Bede, as if these belonged to a different world. Actually the argument may well be reversed: if *Leafwini*'s visit to the sanctuary took place at about the same time as that of "Eadrhid", that would make "early eighth century" a likely date for the new inscription. One may also query her conclusion that, since Northumbria preserves "the largest number of runic signs on Christian objects and monuments", *Leafwini* probably came from that part of England. On what grounds she dates the conversion of the Anglo-Saxons to A.D. 664 (p. 409) remains obscure.

Ute Schwab, University of Catania

René Derolez, Muinklaan 57, B-9000 Gent

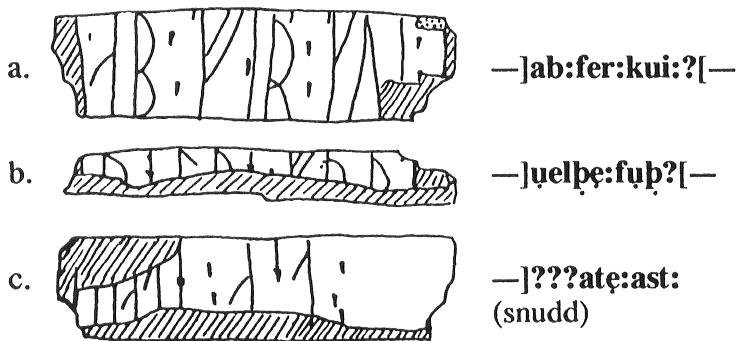
⁴ Carlo Carletti, "I graffiti sull'affresco di S.Luca nel Cimitero di Commodilla: Addenda et corrigenda", *Rendiconti della Pontificia Accademia di Archeologia* 57 (1984-85), 129-43. Cf. *Nytt om runer* 2 (1987), 14-15.

⁵ Carletti, "Iscrizioni murali" (as in note 1), 72, no. 56; Derolez and Schwab, "The Runic Inscriptions" (as in note 1), 105, 125-30.

Runepinnen fra Viðey, Island

Under utgravninger på Viðey, Island (ved Reykjavík), av Margrét Hallgrímsdóttir ble det i 1993 funnet et fragment av en runepinne. Funnet ble gjort i et 1100- eller 1200-talls bygningsfundament i klosteranlegget der og har identifikasjonsnummer V93-372. I samme fundament fant man også vokstavler, men de var fra en tidligere bygningsfase.

Pinnen er et dårlig bevart fragment med gamle bruddflater i begge ender. Fragmentet er nå 53 mm langt, 17 mm bredt og 7 mm tykt; det har runer på to av de brede sidene og én av de smale. Runer er gått tapt i begge ender på to av sidene, men bare i begynnelsen av den tredje; linjene leses her under hverandre som a, b og c. Overflaten på den siste siden er fliset av, og det kan også ha vært runer der. Om skadene på runene, se tegningen. Runene på c-siden går i motsatt retning av de andre; pinnen må altså snus. Runene ser slik ut og leses som følger:

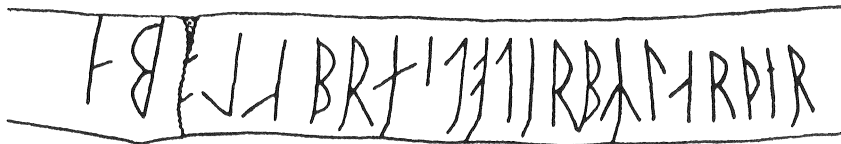
Til tross for at runene i a-linjen er sikre, er tolkningen uviss. Muligens dreier det seg om latin: *fer qui/cui*, “bær/bring! den som (nom./dat.)”, eventuelt med **ab** som feilaktig, etymologisk skrivemåte for *au* (*auferre* ‘ta bort’). De fleste runene i b-linjen er usikre, og de kunne også leses —uelþe:fup?—, —relre:fur?— eller —uelbe:fub?—. Det ser ut som om b-linjen ender med begynnelsen av *fupark*-en (muligens med rester av øverste kvist på en o i bruddkanten), mens c-linjen nok slutter med norrønt *ást* ‘kjærlighet’.

James E. Knirk, Runearkivet, Univ. i Oslo

Arbeidet ved Runearkivet, Oslo

Nyfunn 1993

A 333 står på en rund, delvis tilspikket KJEPP FRA KJØPMANNSGATA I TRONDHEIM (N-201149); den er bevart i fire biter som passer sammen. Den samlede lengden er 488 mm; kjeppen har et tverrmål på ca. 20 mm midt på, men smalner ovalt til 10×12 og 8×12 mm i endene. Funnet ble gjort under arkeologiske utgravninger og dateres arkeologisk til 1175–1225/50. Det er tydelige runer ristet inn på en tiljevnet flate på bruddstykke 2 og 3. Den 106 mm lange innskriften må deles i to; runene er ristet i motsatte retninger bort fra samme begynnelsessted. De leses slik: 1a) **kloba**, 1b) **bræstotirbylarþer**. Risteren av 1b har hatt vanskeligheter ved kanten av det utjevnete partiet mot den runde kjeppen; kniven har glippet og enkelte av runestavene er trukket over kanten. Flere runer har derved fått “haler” som skråner mot venstre.

Innskriftens to deler trenger ikke henge sammen, og det ser faktisk ut til at det dreier seg om to forskjellige ristere (jf. lengde og helling på kvistene). Både som gjenstand og med hensyn til runene minner kjeppen fra Trondheim om kjeppen fra Bergen med innskrift B 660 (trykt i *Nytt om runer* 6 (1991), 14). På kjeppen fra Bergen kommer innskrifter fra to forskjellige retninger inntil hverandre (*Ásbjörg, hit besta barn* og en uforståelig innskrift med runer og runeliknende tegn).

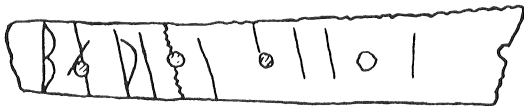
Innskrift 1b kan tolkes *prestdóttir byrlar þér*, “prestedatter skjenker deg”. Dersom innskrift 1a skal gi mening, kunne den antas å inneholde et tilnavn (eventuelt brukt som (kalle)navn), f.eks. *Gloppa* eller **Kloppa* (jf. E. H. Linds *Norsk-isländska personbinamn ...* (Uppsala 1920–21)); et eventuelt navn kunne godt settes i forbindelse med prestedatteren siden det ellers kan virke påfallende at hun ikke blir nevnt med navn.

Jan Ragnar Hagland har publisert innskriften i “Om runer og skjenking av øl”, *Spor* 8.2 (1993), 34–35. Han leser **kliba** i 1a, som han

tolker som et mulig kvinnenavn *Glibba/Kleppa*; han går ut fra at runene danner en sammenhengende innskrift. Delvis basert på en foreløpig mulig datering til 1300-tallet satte Hagland innskriften i forbindelse med ølskjenking; men siden *byrla* også brukes i religiøs sammenheng, mener han nå at det må være et åpent spørsmål hva prestedatteren skjenket.

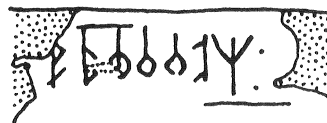
Det er rester etter noen få runer på en annen mindre og tiljevnet flate på bruddstykke 2, nedenfor runene *ba* i 1a. Det står *æþs*, som ser ut til å være del av en kort innskrift nr. 2 som delvis er blitt spikket av.

A 334 står på et KAMFRAGMENT av reinsdyrhorn fra KJØPMANNSGATA I TRONDHEIM (N-202419). Fragmentet er endestykket av den ene skinne som har holdt tindplatene sammen. Det ble funnet i to deler og er nå limt sammen; det er 74 mm langt og 11–14 mm bredt og 5 mm tykt. I skinne har det vært fem nagler; bare én av dem er nå på plass. Funnet ble gjort i 1993 under arkeologiske utgravninger og dateres til 1150–1225; runene ble først oppdaget under konservering av gjenstanden i 1994. De står på den flate siden som stod mot tindplatene og var således usynlige når kammen var ferdig montert; de ble ristet før hullene ble boret. Det står fire runer foran bruddet, som kan ha gått i en femte stav. Deretter kommer fire svakere rissede streker; de siste tre har en annen karakter enn runene og er heller ikke i full høyde. Det er lite trolig at de var ment som runer. Det står sannsynligvis *bæþi??*. Begynnelsen kunne eventuelt tolkes som *bæði* 'begge', men hva det skulle ha å gjøre med, er ikke godt å vite. På motsatt side står et riss som kunne leses som *r*.

A 335 er runer på et FRAGMENT AV EN GRAVPLATE fra SELJE KLOSTER I NORDFJORD. Fragmentet ble funnet i mars 1937 vestenfor tårnet i Albanus kirke og avtegnet i april samme år av Cato Enger, som utførte arkeologiske undersøkelser og restaureringsarbeider. Tegningen var lagt inn i Runearkivets mappe om N 418–419 Selje kloster I–II og dukket opp under arkivrevisjon i 1993. Selve fragmentet, som målte ca. 35×30×7–10 cm, finnes sannsynligvis i steinsamlingen i klosterruineene på øya, men er ennå ikke funnet. Runene har vært ca. 4 cm høye, og den bevarte, ca. 13 cm lange delen av innskriften lyder: *—rþessom: [—*,

—? *þessum*, “??? denne/dette/disse” (i dativ). Dette kan ha vært del av en innskrift om at “(NN ligger unde)r denne (steinen ...)”.

FRA NYERE TID

Et lite TRESVERD (av nøttetre, med vikingtidsfasong) med flott karveskurd kom inn til undersøkelse og dokumentasjon i Runearkivet. Sverdet kommer muligens fra LITLAND I FARSUND, VEST-AGDER, eies av en nordmann bosatt i Nederland, og er 51,3 cm langt. Hovedinnskriften står på bladet, med tre 11,5–15 cm lange linjer delt i to av et ornert parti i midten. Runene er ca. 9 mm høye, men blir mindre, ned til 5 mm, mot spissen. Det står:

•seier=runer•skal•du•kunne•hvis ∷ ∷ ∷ •du•vil•seier
 •have•og•paa•sverdets•hefte ∷ ∷ ∷ •dem•riste•nogle•paa•beltet••••
 •nogle•paa•beslaget•••••gode ∷ ∷ ∷ •trullekvad•

På motsatt side står •gode•trullekvad••••• (“gode tryllekvad”) på håndtaket og •gledende•runer• på knappen. Av interessante runeformer kan det nevnes: **u** med avkortet hovedstav (ʀ), punktert **u** for **v** (ʀ̇), punktert **b** (β) for **p**, **s** (ʃ), **e** (†) og **d** (‡). Teksten er en oversettelse til dansk av slutten av strofe 5 og hele strofe 6 i eddadiktet *Sigrdrífumál*. Det er helt tydelig Finn Magnusens oversettelse i *Den ældre Edda* IV (Kjøbenhavn 1823) som blir gjengitt, men hans “fæste” (sverdfeste) er av en eller annen grunn byttet ut med synonymet “hefte” (sverdhefte).

En liten ØKS FRA UKJENT STED med runer på det kunstnerisk utsmykkede øksehodet av stål (som måler 16×6×3 cm) kom inn til Runearkivet til undersøkelse; øksa var blitt tilbudt Oldsaksamlingen allerede i 1902. De fire 4–2 cm lange vertikale linjer med 5 mm høye runer på skaftpartiet av øksehodet leses: **gamel er ieg i mit / skæk der for maa / mand Mig hænge / Paa væg**. ↷, “Gammel er jeg i mitt skjegg; derfor må man meg henge på vegg”. “Aō MCDLI” står skrevet på et beslag på toppen av skaftpartiet, men årstallet 1451 kan ikke være riktig, og tidlig 1800-tall ville passe bedre. Av runeformer på dette praktstykket kan disse nevnes: **a** = ʀ men **n** = ʃ, **æ** (ʀ) sammensatt av **a** og høyre halvpart av **e** (ϕ), **i** med prikk over (i̇), urnordisk **o** (ʀ), én gang versal **M**, punktert **f** (ʃ̇) for **v**, **þ** for **d** og ʀ (gresk pi?) for **P**.

Fra Fåberg kom opplysninger om en SKUFF med runer som ifølge innskriften kommer fra RØEN, men det er foreløpig uvisst hvilken gård det er tale om. Risteren bruker † for æ, ð for ø, både ð og † for o, † for e, ¶ for s, þ for d, og latinske bokstaver for årstall og for enkelte bokstaver det ikke eksisterte et eget tilsvarende runetegn for (A for j og V for v). Det står tre linjer i et parti til venstre for håndtaket og to linjer til høyre:

dese ord ere iosebh iohannes søn
 bænken s rætte eAer røen anno IM DCCCIII
 mans naVn

Med andre ord: "Disse ordene er (=angir) benkens rette eier, mann(en)s navn [er:] Joseph Johannessøn Røen, Anno ?MDCCCIII." Joseph Johannessøn Røen er ennå ikke identifisert av lokalhistorikere.

Det øvrige arbeidet

Døpefontene i Nannestad kirke (med N 28) i Hedmark og i Kareby kyrka i Bohuslän ble undersøkt og dokumentert; informasjonsark på norsk og engelsk ble laget om Nannestad-fonten kort tid før kirken feiret sitt 850-årsjubileum. Opplysningsskilt ble laget til N 68 Dynna-steinen og N 61–62 Alstad-steinen, som er utstilt i Historisk museum i Oslo; N 184 Galteland-steinen ble rekonstruert fra tegninger og gjenoppbygd fra dens sju fragmenter til den nye vikingtidsutstillingen i museet. En etterlikning av N 564 i Høre stavkirke ble laget til utstilling i klokkestøpulen ved kirken. Et forslag til runetekst på OL-medaljene ble laget, men denne idéen ble ikke realisert.

Terje Spurkland forsvarte sin runologiske doktoravhandling 20. mars 1993, med flere utenlandske runeforskere til stede. Samme helg ble det i Oslo holdt et to-dagers forberedende møte om en ISO-standard til tegnekode for digital behandling av runer (jf. s. 28).

Det nasjonale Dokumentasjonsprosjektet for overføring av universitetenes samlinger over språk og kultur til data kom i gang for Runearkivets del i 1993. En fyldig rapport om prosjektet vil komme ut i *Nytt om runer* 10 (1995). Bl.a. gjøres *Norges innskrifter med de yngre runer* datamaskinelt tilgjengelig.

James E. Knirk
 Runearkivet, Universitetet i Oslo

Verksamheten vid Runverket, Stockholm

Nyfynd 1993

Under 1993 har Runverket registrerat och undersökt tre tidigare okända runstenar, tre runstensfragment och ett fragment av en blyamulett samt registrerat och preliminärt undersökt en runristad bronsamulett.

I oktober fick Runverket uppgifter om en tidigare icke registrerad runristning i ett jordfast stenblock i parken till folkhögskolan i MARKARYD I SMÅLAND. Runorna på den 90 cm höga och 70 cm breda ristningsytan är ristade i ett u-format band med öppningen nedåt. De 9–12 cm höga runorna är huggna med smala skarpa linjer. Inskriften lyder: **rui · risti : runum : iftir : hastain : brupur**, "Roe ristade med runor efter Håsten, (sin) broder". Uttrycket *rista rúnnum* är unikt — och anmärkningsvärt. Konstruktionen med dativ är för övrigt endast känd i uttrycket *ráða rúnnum* från några få runinskrifter.

I juli och augusti hittades tre runstensfragment vid SÖRBY GÅRD I RUNTUNA SOCKEN, SÖDERMANLAND.

Ett av fragmenten visade sig vara en del av runstenen Sö 155. Stenen är avbildad i *Bautil*, där den har nr 802, men var försvunnen, när fältarbetet inför publiceringen av Södermanlands runinskrifter inleddes på 1890-talet. 1959 påträffades stenens topp, som inte finns med på avbildningen i *Bautil*, i en åkerholme nära gården. Det nu funna fragmentet utgör delar av stenens vänstra sida med inskriftens början och slut. Fortfarande saknas emellertid en del av stenens nedre vänstra del och höger sida. Med hjälp av *Bautils* avbildning kan inskriften rekonstrueras på följande sätt: [br]yniulfr [skiu · auk] anuntr [· rais]tu at ulf **fapur sin auk : ans???** [—] almgautr [—] ehs sn[ialir : tr]ikiar, dvs "Brynjulv, ... och Anund reste (stenen) efter Ulv, sin fader, och ... Almgöt ... raska män."

Under sökandet efter fler fragment av Sö 155 hittades i stället två fragment av den runsten vars topp hittades vid SÖRBY våren 1960. På fragmenten fanns rester av ett tiotal runor, av vilka endast få kommer att kunna typbestämmas. Granskningen kommer att ske i mörkerbelys-

är delvis kraftigt vittrad, vilket har givit en förgrovad yta, där kvartskornen står kvar, medan glimmern (biotiten) har fallit bort och lämnat gropar. Dessutom finns skador i form av sprickor, de allvarligaste nedanför inskriftens första del i utkanten av blocket.

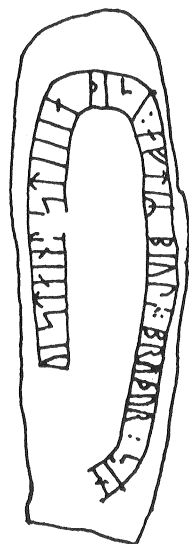
Runverkets granskning visade att runinskriften bestod av ett femtontal 8–10 cm höga runor av urnordisk typ ristade i ett rakt inskriftsband, som löper från höger till vänster. Runorna i inskriftens första del var så vittrade att de inte kunde läsas med säkerhet. Av inskriftens senare del kunde runorna **farþaio** läsas (se avritningen). För att undvika en riskabel transport kommer runstenen att tas in i lämplig lokal i Gunnarskog för rengöring, en mer ingående runologisk och konserveringsteknisk undersökning samt erforderlig konservering.

Senare delen av inskriften

𐀀𐀁𐀂𐀃𐀄𐀅

I samband med en arkeologisk utredning inför en planerad flygplats mellan Linköping och Norrköping i ÖSTERGÖTLAND påträffades hösten 1993 en runsten på LUNNEBJÖRKES ÄGOR I SKÄRKINDS SOCKEN. Vid fyndtillfället låg runstenen med ristningsytan vänd uppåt och var till stor del täckt av lavar och mossa. Runstenen påträffades i sekundärläge men har sannolikt varit rest i närheten och intill den äldre väg som ännu kan iakttagas. Runstenen står nu rest omedelbart norr om denna.

Materialet i stenen är mycket grovkornigt och linjerna i ristningen är mycket grunt huggna och på vissa ställen inte ens synliga. Inskriften lyder: **uistain rsti ??a þ?s? : aftir biurn : bruþur : sin**, "Visten reste denna sten(?) efter Björn, sin broder".

Det löpande arbetet vid Runverket

I fråga om fältarbete har ett femtiotal runstenar rengjorts, lagats och målats. Även detta år har hundratals av Riksantikvarieämbetet kontrak-

terade runstensfaddrar varit till stor hjälp med att klippa gräs och sly och utöva tillsyn över omkring ett tusen runmonument.

Inom serieverket *Sveriges runinskrifter* fortgår arbetet med de publicerade inskrifterna på norra Gotland och i Hälsingland liksom med nyutgåvor av inskrifterna på Öland och i Östergötland.

Ett arbete att med ekonomiskt stöd från det Nordiska ministerrådet arbeta fram en standardiserad internationell teckenkod ("ISO 10646-standard") för digital hantering av runtecken har påbörjats med deltagande från Danmark, Norge, Sverige, England och Tyskland.

Under året påbörjades också planeringen av en utställning om medeltida runor i Norden i Medeltidsmuseet i Stockholm jämte en bok om detta ämne i anslutning till utställningen (se nedan).

Avdelningsdirektör Helmer Gustavson
Runverket vid Riksantikvarieämbetet

Runmärkt — från brev till klotter

I Norden använde man runor under hela medeltiden — på vissa håll ännu längre. Inskrifterna från denna tid ger en mångsidig bild av vardagslivet. Fram till den 8 januari 1996 visas drygt 100 inskrifter på allt från små träpinnar till stora dopfuntar från hela Norden i utställningen "Runmärkt — från brev till klotter" på Stockholms medeltidsmuseum, Strömparterren, Norrbro. (Museet är stängt på måndagar.)

I anslutning till utställningen har en rikt illustrerad bok, *Runmärkt — från brev till klotter*, utgivits. Där har nordiska runologer författat 16 artiklar, som utifrån runinskrifterna behandlar allt från handel och krogbråk i Bergen till fromma böner i gotländska kyrkor. Boken kan beställas från Stockholms medeltidsmuseum, S-100 12 Stockholm. Priset är 260 SEK plus porto.

Mälardalens runstenar: Seminarium och databas

Den 1–2 april 1993 hölls ett seminarium med titeln “Mälardalens runstenar” vid Institutionen för arkeologi i Gustavianum, Uppsala universitet med ett 25-tal deltagare. På programmet stod följande punkter:

Anne-Sofie Gräslund: “Runstenar — om ornamentik och datering”

Mats G. Larsson: “Runstenar, ägogränser och tingsplatser”

Lars Wilson: “Runstenar och kyrkor”

Lena Peterson informerade om “samnordisk runtextdatabas”

Erik Lindblad informerade om runstensdatabasen MÄLSTEN

Britt-Mari Näsström föreläste om “Barnets rätt till liv enligt förkristna och medeltida källor” på Juridiska institutionen

Frands Herschend: “Religiösa vågrörelser – om böner på runstenar”

Rune Palm: “Runinskrifter i sandsten”

Bibi Sawyer: “De goda människorna i vikingatidens Skandinavien”

MÄLSTEN.DBF är en dBASE IV-databas. Den innehåller information om runstenar i landskapen Sörmland, Uppland och Västmanland. Databasen har tillkommit inom det av Berit Wallenbergs Stiftelse finansierade projektet “Mälardalens runstenar”. Anne-Sofie Gräslund och Frands Herschend vid Institutionen för arkeologi i Uppsala har varit projektledare. Databasens syfte är att skapa översikt, främst genom att göra det möjligt att överblicka inskrifternas kronologi och korologi. Den får inte användas okritiskt, och det är meningen att uppdatera den.

Variablerna är: RNR (dvs referens till *Sveriges runinskrifter*, eller supplerande referenser), ORT (namnet på den socken, stad eller tätort vartill texten hörde då den först blev känd), GÅRD (namnet på den äga vartill texten hör), X_KOOR och Y_KOOR (meterkoordinater i Rikets nät), DATERING (som är resultatet av flera systematiska genomgångar av det avfotograferade eller avritade materialet), PLACERING (textens ursprungliga placering, vid kyrka/gård/brolägen osv), TEXT (från filen NORMTEXT i databasen skapad av projektet “De vikingatida runinskrifternas kronologi”).

Anne-Sofie Gräslund, Institutionen för
arkeologi, Gustavianum, S-753 10 Uppsala

“Det 6. runologmøde”, København 1993

Det 6. årlige runologmøde blev afholdt 23.–25. august 1993 på Nationalmuseet i København, med 18 deltagere fra Norge, Sverige, England, Tyskland og Danmark. Hovedformålet var at undersøge og drøfte konkrete runeindskrifter, som findes på Nationalmuseet, dels de grønlandske fra nordbotiden, dels de urnordiske indskrifter på løsgenstande, inklusiv et udvalg af runebrakteater. Translitteration (og oversættelse) af indskrifterne var sendt til deltagerne i forvejen sammen med min oversigt over det grønlandske materiale (i korrektur) fra *Proceedings of the Eleventh Viking Congress*. I tilslutning til min korte indledning redegjorde Jette Arneborg for de seneste udgravninger i Grønland.

Programmet var næsten for tætpakket i forhold til den knappe tid. Det kneb med tid til diskussion af læsninger og tolkninger, men mødet førte til flere nye resultater. Der blev dog også lejlighed til en kort rundgang i “Det nye Nationalmuseum” med særlig henblik på rune-genstandene — specielt nyopstillingen af vikingetidsrunestenene i Runehallen. En eftermiddag var sat af til en ekskursion til overgangsindskrifterne: Høje Taastrup-stenen i Hedehusene, Flemløse-stenene 1 og 2 og Sønderby-stenen i slotsparken ved Jægerspris, samt den urnordiske (norske) Stenstad-sten, som indgår i 1700-talsmonumentet Juliane-høj. Den sidste formiddag blev anvendt til forelæggelse af de seneste fund og drøftelse af nye projekter og udgivelsesproblemer.

Takket være beredvillig hjælp fra Oldtid og Middelalder Afdelingen på Nationalmuseet blev runegenstandene rettidigt hentet frem fra udstilling og magasiner, og en student, Mads Mordhorst, assisterede med det praktiske arrangement. En særlig tak skylder jeg Michael Lerche Nielsen, Ph.D.-stipendiat fra Institut for navneforskning, som på frivillig basis var guide på ekskursionen og til stor hjælp i det hele taget. Takket være Rigsantikvarens dispositionsbevilling fik vi en bus til ekskursionen og en let frokost (sammen med Rigsantikvaren) i museets restaurant.

Marie Stoklund
Nationalmuseet, København

Das 4. Internationale Runensymposium

Das 4. Internationale Symposium über Runen und Runeninschriften findet vom 4.-9. August 1995 in Göttingen statt. Im Vordergrund steht das Thema "Runeninschriften als Quelle für einzelne Nachbardisziplinen". Interessenten werden gebeten, sich möglichst bis zum 30. April 1995 schriftlich an: Klaus Düwel, Seminar für Deutsche Philologie, Humboldtallee 13, D-37073 Göttingen, zu wenden. Sie erhalten dann entsprechende Unterlagen (Anmeldeformular, Programm, Unterkunftsverzeichnis). Ich bitte um Mitteilung, wenn ein Vortrag gehalten werden muß, um Mittel für Reise und Aufenthalt von eigenen Institutionen zu erhalten. Alle Vorträge können nicht gehalten werden, erscheinen aber im Symposiumsband. Auf dem Symposium selbst werden die Vorträge nur in Kurzfassung vorgestellt und diskutiert werden können.

Prof. Dr. Klaus Düwel

The Fourth International Runic Symposium

The Fourth International Symposium on Runes and Runic Inscriptions will take place 4-9 August 1995 in Göttingen. The meeting will concentrate on the theme "runic inscriptions as sources for individual neighbouring disciplines". Those interested in participating are requested to write, if at all possible by 30 April 1995, to Klaus Düwel, Seminar für Deutsche Philologie, Humboldtallee 13, D-37073 Göttingen, Germany. They will then receive the necessary materials (registration form, programme, information about accommodations). I request to be informed when a paper must be held in order for the author to qualify for a grant of travel and living expenses from his or her own institution. Not all lectures will be able to be delivered, but they can all appear in the proceedings of the symposium. During the symposium itself only short versions of the papers will be presented and discussed.

Prof. Dr. Klaus Düwel

Databehandling av runeinnskrifter ved Historisk museum i Bergen

Humanistisk datasenter fikk i januar 1993 innvilget støtte fra Rådet for humanistisk forskning ved Norges forskningsråd til et treårig prosjekt "Databehandling av runeinnskrifter ved Historisk museum i Bergen".

Prosjektets mål er:

- å legge grunnen for en runetypologi etablert på rent grafiske kriterier
- å utvikle og utprøve edb-baserte metoder for tydning av vanskelig leselige tegn
- å utvikle og utprøve edb-baserte metoder for studier av runenes formvariasjon

Prosjektansvarlig er Espen S. Ore, medarbeidere i 1993/94 var Anne Haavaldsen, runolog, og Anne Linnebjerg, innsanning og bildebehandling. Prosjektet har en faglig styringsgruppe som består av professorene Helge J. J. Dyvik, Odd Einar Haugen og Richard H. Pierce, alle ved Universitetet i Bergen.

I 1993 ble det laget en database i HyperCard, basert på kortarkivet ved Bryggens Museum og på publisert materiale. Fotografiene i arkivet av bryggeinnskrifter ble også scannet inn. I 1994 ble de innskannede bildene redigert og opplysningene i databasen oppdatert og korrigert. Dessuten ble Historisk museums database over funndata fra middelalderutgravningene overført fra Mapper til Omnis7 med hjelp fra Egill Reimers. Databasen i HyperCard er overført til Filemaker Pro og er nå tilgjengelig for søk via World Wide Web på Universal Resource Locator: <http://gonzo.hd.uib.no/NCCH-docs/Runes.html>. Rapporten for prosjektet, "Runer i Bergen", og Mac-runefonten "Bryggen", laget av Odd Einar Haugen, er også elektronisk tilgjengelige.

Førstekonsulent Espen S. Ore
 Humanistisk datasenter
 Harald Hårfagesgt. 31; N-5007 Bergen

Das Forschungsprojekt "Runendatei" am Nordischen Institut der Universität Kiel

Seit November 1993 läuft am Nordischen Institut der Universität Kiel das Forschungsprojekt "Runendatei", das von der Deutschen Forschungsgemeinschaft (DFG) für vier Jahre finanziert wird und die halbe Stelle einer wissenschaftlichen Mitarbeiterin und einer Hilfskraft umfaßt. Ziel dieses Projektes ist es, alle skandinavischen und kontinentalgermanischen Runeninschriften im älteren Futhark mit ihren Lesungen/Deutungen sowie der dazugehörigen Sekundärliteratur so vollständig wie möglich zu erfassen.

Die Grundlage dazu bildet Wolfgang Krauses und Herbert Jankuhns Abhandlung *Die Runeninschriften im älteren Futhark* (Göttingen 1966). Der Schwerpunkt unserer Arbeit liegt auf der Auswertung der in den letzten drei Jahrzehnten neu erschienenen wissenschaftlichen Literatur und der Aufnahme von ca. 40 Neufunden sowie der von Krause nicht behandelten Inschriften.

Wir arbeiten mit einer Macintosh-Datenbank und entsprechender foxPro-Software. Die Projektstruktur setzt sich aus den vier Dateien *Fund*, *Deutungen*, *Einzelwörter* und *Sekundärliteratur* zusammen (siehe S. 35). Die Funddatei selbst enthält die Felder Fundnummer (=Schlüssel), Fundort, Fundlandschaft, Land, transkribierte Inschrift mit Angabe des Inschriftcharakters (rein runisch, Geheimrunen, Mischtext, runischer Charakter fraglich, Alphabetinschrift), Echtheit, Standardausgabe (DR, SRI usw.), Bemerkungen und aktueller Aufbewahrungsort (z. B. Fibel von Udby auf Seeland in Dänemark mit der Inschrift **lamo talgida**, rein runisch, Echtheit unbezweifelt, wird im Nationalmuseum Kopenhagen aufbewahrt). Die Deutungsdatei umfaßt Datierung, Datierungsart (archäologisch oder sprachwissenschaftlich), Sprachgruppe (ost-, nord-, west- oder nordwestgermanische), Sprache, Lesung, Deutung, Übersetzung, Syntax, Wahrscheinlichkeit (der Deutung) und Deutungsvarianten. Unter dem Stichwort *Einzelwörter* finden sich Angaben zur Morphologie (u. a. Worklasse, Numerus, Kasus/Person, Genus, Tempus, Subst.-, Adj.-, Pron.- und Verbalflexion), zur

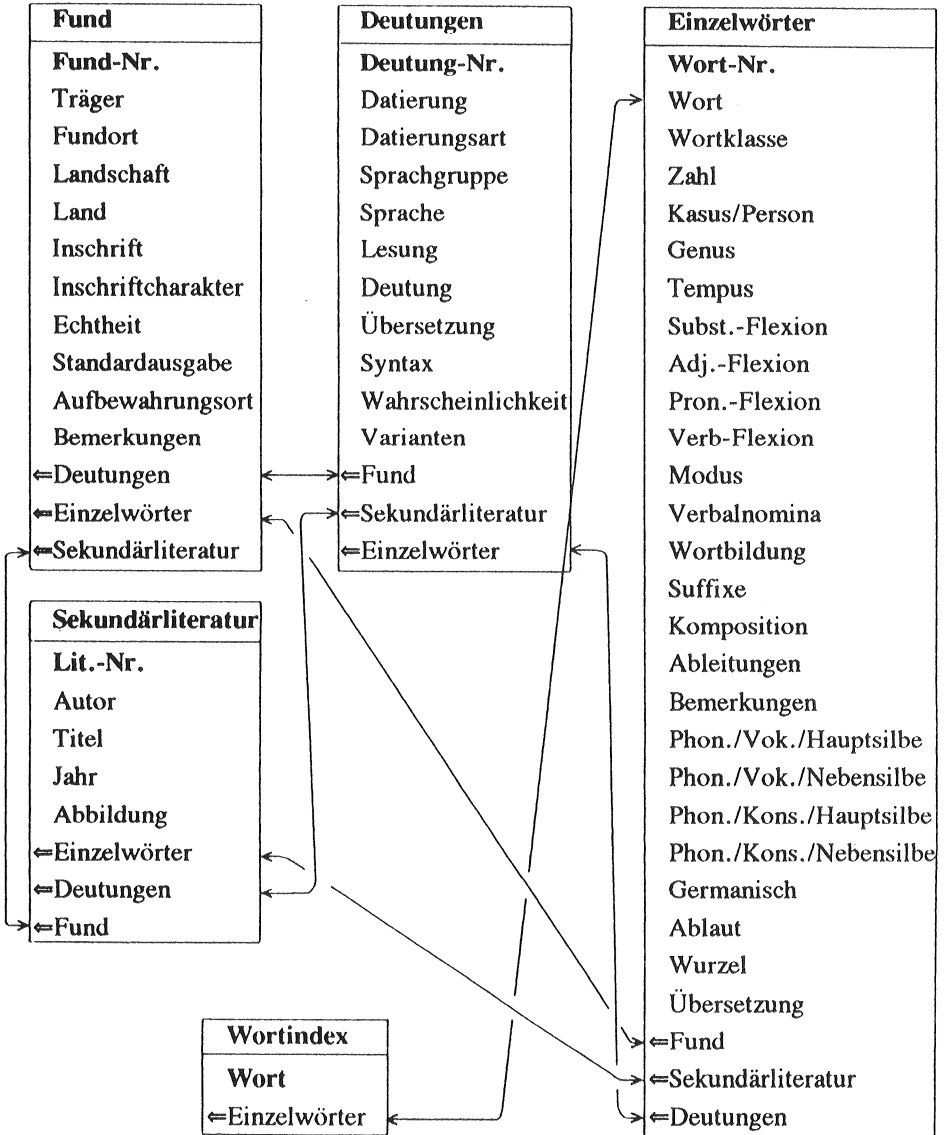
Wortbildung (Suffixe, Komposita, Ableitungen usw.) und zu phonologischen Entwicklungen in Haupt- und Nebensilben. Die vierte Datei enthält die Sekundärliteratur (Autor, Titel, Erscheinungsjahr, Abbildung ja/nein). Die Informationen der vier Datenbank-Dateien sind miteinander verknüpfbar (Pfeile in der Darstellung), so daß die Benutzer die Möglichkeit haben, die Daten ihren eigenen Interessen entsprechend zusammenzustellen, so z. B. alle Steininschriften (mit ausgewählten Angaben zu Datierung, Deutung, Autor, Erscheinungsjahr u. ä.), alle Inschriften einer Landschaft (z. B. Rogaland in Norwegen), die gesamte wissenschaftliche Literatur/Lesungen/Deutungen/Übersetzungen zu einer gewünschten Inschrift, Tabellen über Wortbildung (u. a. Nomina agentis, Kompositionstypen oder Personennamen) und vieles mehr.

Diese Angaben sollen mit einer Fotodatei anhand von schwarz-weiß Diapositiven verbunden werden, um den Anwendern jederzeit einen Blick auf die Inschrift selbst zu ermöglichen (daher können wir auf eine graphische Darstellung der Runenzeichen verzichten). Die Fotodatei enthält außerdem Angaben zu einzelnen Runenformen. Im weiteren Verlauf des Projektes wird unsere Hauptaufgabe neben dem Zusammentragen, der Auswertung und der Eingabe des wissenschaftlichen Materials auch in der Ausarbeitung von Sichten bestehen, um den zukünftigen Benutzern unserer Datenbank optimale Kombinationsmöglichkeiten zur Verfügung zu stellen. Die Runendatei wird als CD-ROM veröffentlicht werden und ist sowohl von Macintosh als auch von DOS-Geräten mit entsprechender Speicherkapazität lesbar.

Ergänzend zu unserer Datei wird von Prof. Dr. Alfred Bammesberger und Dr. Gaby Waxenberger an der Universität Eichstätt ein Projekt zu den englischen und friesischen Runeninschriften eingerichtet. Der entsprechende DFG-Antrag läuft zur Zeit.

Prof. Dr. Edith Marold
Martina Dietz, M.A.
Christiane Zimmermann, M.A.
Nordisches Institut der Universität Kiel
Leibnizstr. 8, D-24098 Kiel

Projektstruktur

Runic Research in the U.S.A., Canada, and Australia

In the autumn of 1994, the editor of *Nytt om runer* sent letters to all personal subscribers to the newsletter in the U.S.A., Canada, and Australia, requesting them to respond with information concerning the specifics of their scholarly interests in runes and outlining any current research projects in the field. The following was assembled by the editor from those responses. Subscribers from the U.S.A. are presented first.

Elmer H. Antonsen, Ph.D., is Professor and Head of the Department of Linguistics and Professor of Germanic Languages at the University of Illinois at Urbana-Champaign. His work in runic inscriptions is intimately connected with his interest in historical and comparative Germanic linguistics and in the correlation between ancient languages and their writing systems. He has concentrated chiefly on the oldest inscriptions and those of the so-called transitional period from the older to the younger futharks. He is particularly concerned that the runic material be exploited fully for the light it sheds on the historical development of the Germanic languages and that the inscriptions undergo proper linguistic analysis before scholars attempt to draw far-reaching conclusions in the areas of mythology and early culture. He was elected to membership in Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab in 1986 and on 10 October 1994 presented a paper entitled "What Kind of Science is Runology" before that academy. He is currently overseeing a translation into English of E. A. Makaev's *Jazyk drevnejšix runičeskix nadpisej* (1965) and working on a monograph that will summarize his own views on various questions concerning the oldest inscriptions and their significance for historical and comparative linguistics.

Patricia Conroy is Associate Professor in the Department of Scandinavian Languages and Literature at the University of Washington in Seattle; she does not consider herself a "runologist," but perhaps an "unpublished runologist." She writes that her interest in runology stems from her research and teaching on Scandinavian and Germanic

language history and Viking history. At present she is planning a research project focused on the inscriptions of the transitional period.

Robert A. Hall, Jr., is Professor Emeritus of Linguistics and Italian at Cornell University in Ithaca, N.Y. His interest in runology dates from 1950, with a paper "A Syntactic Archaism in the Kensington Rune-Stone" (not published until 1982). After extensive research (including reading all of the three great corpora of runic inscriptions), he published in 1982 his *The Kensington Rune-Stone Is Genuine* (Columbia, S.C.: Hornbeam Press). He has just finished (October, 1994) a complete revision and expansion of that work, embodied in his *The Kensington Rune-Stone: Authentic and Important* (expected to appear in April/May 1995, pp. xii+137). A general interest in methodology plus the specific problem of the historical relation between pre-Columbian North America and possible Scandinavian or other explorers and/or settlers have motivated his investigations.

Richard Nielsen is Dr. of Technology from Den Polytekniske Læreanstalt, Lundtofte, Denmark, in 1965, after previous degrees in mathematics and engineering from the University of Michigan; he works as an engineer in the oil industry in Houston, Texas. His runic interests are in the American runestones (Heavener, Kensington, Narragansett, Spirit Pond), and he has published a series of articles in support of the Kensington runestone since 1986, mainly in *Epigraphic Society, Occasional Publications*. These works include studies of the arabic numbering system on the Kensington stone, its aberrant letters, and various linguistic evidence for its authenticity. He has published in the same journal about the Spirit Pond stones and the Naragansett runes, and has an article pending "On the Runes of Kensington" in vol. 24 for 1995.

Edgar C. Polomé, Professor of Liberal Arts in the Department of Germanic Languages at the University of Texas at Austin, has as his fields of interest historical linguistics, applying mainly to the Old Germanic dialects, and comparative linguistics all over the Indo-European field. He is currently concentrating on Germanic etymologies and compara-

tive mythology. His interest in runes is more marginal, as relevant to his other fields, for instance the study of names of the runes. He writes that he has recently suffered a stroke which has left him partly paralysed and prevented him from writing anything more on runology since a still unpublished Festschrift-article about "Beer, Runes, and Magic".

Jane T. Sibley has studied runes since 1960, mostly on an independent basis since there are no graduate-level college programs in runology or Scandinavian philology anywhere near her home in Haddam, Connecticut. She has done graduate work at the University of Oslo and at Wesleyan University, and has been affiliated with Yale University for the past eighteen years. At present, she is in the throes of writing a book on the history of runes, concentrating on their usage and stylistics from the earliest inscriptions to the present. Her interests also include art history, folklore, and graphic anthropology, especially with regard to runes, early-period trade, and the spread of folkloric concepts such as the divine thunderbolt, the symbols associated with gods and goddesses, and the labyrinth/maypole/Troy game. Her recent article, "The Kensington Stone: A 14th or 19th Century Inscription?" (*The Ancient American* 1.6 (1994), 31-32), concludes that the Kensington stone was a nineteenth-century intentional re-creation for personal enjoyment, and may be documentation of rune knowledge among Swedish immigrants to America. Jane Sibley writes in a supplement that she has just recently been accepted as a Ph.D. candidate on an accelerated basis at LaSalle University.

Claiborne W. Thompson, formerly Associate Professor of German at the University of Michigan in Ann Arbor and organizer of the First International Symposium on Runes and Runic Inscriptions there in 1980, is not currently involved in any runic research, "having left the groves of academe for the vineyards of California in 1981." There he founded, with his wife, Claiborne & Churchill Vintners, a small winery in San Luis Obispo devoted to the production of premium wines from (purchased) grapes grown on the central coast of California. Clay Thompson writes that this has been satisfying work and that he does

not regret leaving the world of academic politics at all. However, there is little time for him to keep up with developments in runology, though he does think back fondly on the old days, and enjoys hearing about what his former colleagues are doing. He may well be attending the runic symposium in Göttingen in 1995—and he may return to runes in his “retirement” (although that concept does not exist in his new field).

Nancy L. Wicker, Ph.D., is an Assistant Professor in the Art Department and Scandinavian Studies Program at Mankato State University in Minnesota. Her major research interest is investigating the workshops which produced Scandinavian Migration Period gold bracteates. She makes use of the evidence provided by runic inscriptions for elucidating the organization of crafts production and the social status and literacy of goldsmiths, for example in her contribution to the runic conference in Valdres in 1990 (printed in the proceedings). Runic inscriptions also provide supportive material in her research on infanticide, with two chapters in press: “Infanticide and the Scarcity of Women in Early Medieval Scandinavia,” in *The Dead and the Dying*, ed. S. Haley (Red Deer, Alberta: Rocky Mountain Institute of Anthropology), and “Selective Female Infanticide in Viking Period Scandinavia,” in *Private, Public and Ritual: Studies in Violence and Society in Early Medieval Western Europe*, ed. G. Halsall (Woodbridge: Boydell and Brewer). At Mankato State University she leads a seminar in Viking Art and Archaeology, which, alas, sounds more interesting to Minnesotans than Migration Period Art and Archaeology. She has also participated in trying to debunk the Kensington runestone in her review of *The Kensington Rune-Stone Is Genuine* (1982) by Robert A. Hall, Jr., for *The Minnesota Archaeologist* 45.2 (1986), 19–22.

Joseph Wilson, Ph.D., is Professor of German in the Department of German and Slavic at Rice University in Houston, Texas. He recently published an article on “Hook-Rhymes in Runes, Notably Högby,” in *Crossings—Kreuzungen: Festschrift for Helmut Kreuzer*, ed. Edward Haymes (1990), and he is currently doing research on “Alliterative Attributive Phrases in Runic Inscriptions”, a paper which was pre-

sented in first draft at the May, 1987, annual meeting of the Society for the Advancement of Scandinavian Study, in Columbus, Ohio. He has published critical reviews of books on runology in the periodical *Scandinavian Studies* (C. W. Thompson's *Studies in Upplandic Runography*, E. H. Antonsen's *A Concise Grammar of the Older Runic Inscriptions*, and R. Hall's *The Kensington Rune-Stone Is Genuine*).

Neither subscriber from **Canada** responded to the survey. Maureen Halsall of McMaster University in Hamilton, Ontario, is known for her critical edition of *The Old English Rune Poem* (1981), and Birgitta Linderoth Wallace of Canadian Heritage, Historic Properties, in Halifax, Nova Scotia, has written articles about aspects of "Viking America," including criticism of claims of authenticity for the Kensington stone.

Ralph W. V. Elliott is Emeritus Professor of English at the Australian National University in Canberra. He began lecturing on runes at the University of St. Andrews, Scotland, and there wrote *Runes: An Introduction* (Manchester and New York, 1959). The book was reprinted in 1963, 1971 and in paperback in 1980. A second edition was published in 1989. He has published articles on runic topics in Britain, Germany, France, Belgium, the U.S.A., and Japan. The highlight of his runological career was the discovery of a fragmentary runic inscription on an Anglo-Saxon cross shaft in Staffordshire, an account of which appeared in *Medieval Archaeology*. By chance Professor Hertha Marquardt was his guest at that time and was able to confirm the authenticity of the inscription, and not long afterwards the rather more sceptical Professor Ray Page was likewise convinced. Ralph Elliott's most recent contribution to runology is the article "The Runic Script" for *The World's Writing Systems* to be published by Oxford University Press.

In memoriam

Professor Emeritus Einar Haugen of Harvard University
died at the age of 88 on 20 June 1994.

Runebibliografi 1993

- Adolfsson, Gundula, og Inga Lundström. *Den starka kvinnan: Från völva till häxa*. Dist. Stockholm: Statens historiska museum, 1993. 38 s. [Særlig 20–21 om kvinner og runeinnskrifter.]
- Althaus, Sylvia. *Die gotländischen Bildsteine: Ein Programm*. Göppinger Arbeiten zur Germanistik 588. Göppingen: Kümmerle, 1993. xiv + 221 + xiv (+ 31) s. [22–23, sammenlikning med runesteiner.]
- Ambrosiani, Björn, og Bo G. Erikson. *Birka Vikingastaden 3*. Höganäs: Wiken, 1993. 96 s. [34–37: “Runor i Birka och på Björkö”.]
- Andersson, Kent. Anmeldelse av *Samfundsorganisation og Regional Variation*, red. Charlotte Fabech og Jytte Ringved (1991). *Fornvannen* 88 (1993), 122–28. [127 om Anders Andréns artikkel.]
- Andersson, Thorsten. “Sakrala personnamn — eller profana? Klassifikations- och gränsdragningsproblem i det gamla nordiska personnamnsförrådet.” I \Rightarrow *Personnamn i nordiska och andra germanska fornspråk*, 39–60.
- Antonsen, Elmer H. “The Weser Runes: Magic or Message?” I \Rightarrow *Twenty-eight Papers*, 1–20.
- . Anmeldelse av Peter Pieper, *Die Weser-Runenknochen* (1989). *Journal of English and Germanic Philology* 92 (1993), 74–77.
- Archibald, Marion, og Valerie Fenwick. “Archaeology. Marion Archibald and Valerie Fenwick discuss King Albert’s penny.” *British Museum Magazine* 13 (1993), 19. [Runemynt preget i East Anglia.]
- Axboe, Morten. “En ny ‘runeindskrift’ fra Broholmfundet.” *Årbog for Svendborg & Omegns Museum 1992* (1993), 8–11.
- Axelsson, Jan. *Mellansvenska runristare: Förteckning över signerade och attribuerade inskrifter*. Runrön 5. Uppsala: Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet, 1993. 130 s.
- Barnes, Michael P. “The Interpretation of the Runic Inscriptions of Maeshowe.” I \Rightarrow *The Viking Age in Caithness, Orkney and the North Atlantic*, 349–69.
- . “Language.” I \Rightarrow *Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*, 376–78.

- . “Towards an Edition of the Scandinavian Runic Inscriptions of the British Isles — Some Thoughts.” I ⇒ *Twenty-eight Papers*, 21–36.
- Berge, Trygve H. “Eggemosteinen: Peikar retninga aust eller vest?” *Ringerike* (Ringerike Historielag, Hønefoss) 65 (1993–94, publ. 1993), 17–18.
- Berglund, Joel. “Maria-kulten i det norrøne Grønland.” *Grønlandsk kultur- og samfundsforskning* (Ilisimatusarfik/Atuakkiorfik) 1993, 7–33. [20–30 om navnet Maria i runeinnskrifter.]
- Birkmann, Thomas. “Von Ågedal bis Malt: Die skandinavischen Runeninschriften vom Ende des 5. bis Ende des 9. Jahrhunderts.” “Habilitationsschrift”, Albert-Ludwigs-Universität, Freiburg i. Br., 1993 (privat trykk 1992). xvii+496 s.
- Bleckert, Lars. “Några centrala frågor om satsens linearitet med utgångspunkt i de äldsta nordiska texterna.” I ⇒ *Studier i svensk språkhistoria* 3, 31–41.
- Blom, K. Arne, og Jan Moen. *Kirke och kultur*. Lund: Studentlitteratur, 1993. 216 s. [12–15: “Stenen i Jelling”; 17–18: “Hunnestadsmonumentet”.]
- Brylla, Eva. “Binamn i de urnordiska runinskrifterna.” I ⇒ *Personnamn i nordiska och andra germanska fornspråk*, 27–37.
- Butkus, Alvydas. “The Semigalians — who were they?” *Namn och bygd* 81 (1993), 157–60.
- Caponigro, Giuseppina. “Gli antroponomi nelle iscrizioni runiche svedesi (con particolare riguardo al distretto di Vallentuna, XI–XII sec.).” Doktoravhandling (“Tesi di laurea”) i germansk filologi, Università degli Studi, Napoli, 1993. 244 s.
- Carlsson, Ingemar, og Bror-Erik Ohlsson. *Turist i vikingarnas spår: En färd till runorna i Eskilstuna kommun*. Eskilstuna: Publicist-Duktor, 1993. 64 s.
- Dörner, Hans Helmut. “Odins Runenerwerb nach Sigdrífomál.” I *Arbeiten zur Skandinavistik: 10. Arbeitstagung der deutschsprachigen Skandinavistik 22.–27.9.1991 am Weißenhäuser Strand*. Red. Bernhard Glienke og Edith Marold. Texte und Untersuchungen zur Germanistik und Skandinavistik 32. Frankfurt am Main: Peter Lang, 1993, 43–52.

- Düwel, Klaus. Anmeldelse av Bengt Odenstedt, *On the Origin and Early History of the Runic Script* (1990). *Indogermanische Forschungen* 98 (1993), 339–42.
- . Omtale av Jan Axelson, *Mellansvenska runristare* (1993). *Germanistik* 34 (1993), 1021–22.
- . Omtale av Rune Palm, *Runor och regionalitet* (1992). *Germanistik* 34 (1993), 522–23.
- Erikson, Bo G. ⇒ Ambrosiani, Björn, og Bo G. Erikson.
- Fenwick, Valerie ⇒ Archibald, Marion, og Valerie Fenwick.
- Flowers, Stephen E. “Magic.” I ⇒ *Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*, 399–400.
- Giertz, Martin. “Replik till Gad Rausings debattinlägg i Fornvännen 87 ‘On the Origin of the Runes’.” *Fornvännen* 88 (1993), 27–28.
- Gräslund, Anne-Sofie. “Det vikingatida samhället — den miljö där Möres kristnande tog sin början.” I *Möres kristnande*. Red. Henrik Williams. Projektet Sveriges kristnande, Publikationer 2. Uppsala: Lunne böcker, 1993, 9–28. [17–18 om runemonumenter.]
- Hachmann, Rolf. “Verzierte Lanzenspitzen der jüngeren Kaiserzeit: Die Vor- und Frühgeschichte und die Runeninschriften im älteren Fuhpark.” I *Kulturen zwischen Ost und West: Das Ost-West-Verhältnis in vor- und frühgeschichtlicher Zeit und sein Einfluß auf Werden und Wandel des Kulturraums Mitteleuropa: Festschrift für Georg Kossack zum 70. Geburtstag*. Red. Amei Lang, Herrmann Parzinger og Hansjörg Küster. Berlin: Akademie-Verlag, 1993, 327–424.
- Hagland, Jan Ragnar. “Møte mellom to skriftspråkkulturar? Til spørsmålet om runeskrift har noko å seia for lingvistisk analyse i Første grammatiske avhandling.” *Íslenskt mál og almenn málfræði* 15 (1993), 159–71.
- . “Om runer og skjenking av øl.” *Spor: Fortidsnytt fra Midt-Norge* 8.2 (1993), 34–35. [Ny innskrift fra Trondheim, A 333.]
- . “Two Runic Inscriptions from Orphir, Orkney.” I ⇒ *The Viking Age in Caithness, Orkney and the North Atlantic*, 370–74.
- . Anmeldelse av *Old English Runes and their Continental Background*, red. Alfred Bammesberger (1991). *Studia anthroponymica Scandinavica* 11 (1993), 131–35.

- Hallencreutz, Carl Fredrik. *När Sverige blev europeiskt: Till frågan om Sveriges kristnande*. Vitterhetsakademiens skriftserie om Europa. Stockholm: Natur och kultur, 1993. 112 s. [31–37: “Runstenarnas vittnesbörd”.]
- Hedeager, Lotte. Anmeldelse av Björn Varenius, *Det nordiska skeppet* (1992). *Fornvännen* 88 (1993), 131–36.
- Hellberg, Staffan. Omtale av Rune Palm, *Runor och regionalitet* (1992). I “Litteraturkrönika 1992.” *Arkiv för nordisk filologi* 108 (1993), 194.
- Hellsten, Bertil. “Om Livstens sten vid Näs och broar till själabet.” I ⇒*Långhundraleden*, 189–92. [U 347, U 348.]
- Hommedal, Alf Tore. “Om Selja, Kong Olav Kyrre og myntmeistaren Gunnar.” *Arkeo: Nytt fra Historisk Museum i Bergen* 1993.2, 28–31. [Nytt eksemplar av N 602.]
- Hübler, Frank. “Schwedische Runendichtung der Wikingerzeit.” Magisteravhandling, Albert-Ludwigs-Universität, Freiburg i. Br., 1993. 150 s.
- Haavaldsen, Anne. “Personnavn i Norges Indskrifter med de ældre Runer: Resymé.” I ⇒*Personnamn i nordiska och andra germanska fornspråk*, 23–25.
- Ilkjær, Jørgen. *Illerup Ådal 3. Die Gürtel: Bestandteile und Zubehör* (Textband). Jutland Archaeological Society Publications 25.3. Århus: Jysk Arkæologisk Selskab, 1993. 453 s. [280–82 om skraperne(?) fra Gjersvik, Slemminge, Fløksand og Nedre Hov (KJ 37–39).]
- Ingvorsen, Leif. “Skal Jellinghøjene bytte navn?” *Vejle amts årbog* 1993, 84–89.
- Jansson, Kristina. “De från gudarna stammade.” I *Tiotusen år (= Småländska kulturbilder 1992 = Meddelanden från Jönköpings läns hembygdsförbund och stiftelsen Jönköpings läns museum* 63). Jönköping: Jönköpings läns museum, 1993, 30–31.
- Jensen, Jørgen. “Søndbjergstenens tosprogede tekst.” *Kirkehistoriske Samlinger* 1993, 7–12. [DR 148.]
- Jesch, Judith. “Skaldic Verse and Viking Semantics.” I *Viking Revaluations: Viking Society Centenary Symposium, 14–15 May 1992*.

- Red. Anthony Faulkes og Richard Perkins. London: Viking Society for Northern Research, University College London, 1993, 160–71. [170 om runeinnskrifter.]
- Jochens, Jenny. Anmeldelse av Birgit Sawyer, *Kvinnor och familj i det forn- och medeltida Skandinavien* (1992). *Scandinavian Studies* 65 (1993), 320–22.
- Johannessen, Ole-Jørgen. “Patronymika i de norske runeinnskrifter.” I \Rightarrow *Personnamn i nordiska och andra germanska fornspråk*, 121–40.
- Karker, Allan. *Dansk i tusind år: Et omrids af sprogets historie* (= *Modersmål-Selskabets Årbog* 1993). København: Reitzel, 1993. 272 s. [21–60 om runer og runeinnskrifter.]
- Keller, Christian. “Vikingspor i Amerika: Fleip eller fakta?” I *En ny verden omkring Columbus: Humanioradagene 1992*. Red. Jens Braarvig og Finn Fuglestad. Oslo: Det historisk-filosofiske fakultet, Universitetet i Oslo, 1993, 153–68. [160–63 om Kensington-stenen og liknende.]
- Kinsley, A. G. *Broughton Lodge: Excavations on the Roman-British settlement and Anglo-Saxon cemetery at Broughton Lodge, Wiltshire, Nottinghamshire, 1964–8*. Nottingham Archaeological Monographs 4. Nottingham: Department of Classical and Archaeological Studies (Archaeology Section), University of Nottingham, 1993, 27 og 65 og fig. 34. [Bolle med rune/runeliknende tegn.]
- Kjær, Iver. “Runer og indvandrere i Amerika — om Kensingtonstenen, Verdensudstillingen i Chicago og nordisk identitet.” I *Sociolinguistiske temaer: Festskrift til professor Mogens Baumann Larsen*. Aalborg: Institut for Kommunikation, Aalborg Universitetscenter, 1993, 59–77.
- Knirk, James E. “Old Norwegian Literature.” I *A History of Norwegian Literature*. Red. Harald S. Naess. A History of Scandinavian Literatures 2. Lincoln: University of Nebraska Press, 1993, 1–38. [Særlig 2–10, 24–25 og 32–33 om runeinnskrifter.]
- . “Runes and Runic Inscriptions: 1. Introduction”, “Runes and Runic Inscriptions: 3. Norway”. I \Rightarrow *Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*, 545–52, 553–54.

- . “Runesteinen på Eggemoen — et interessant kulturhistorisk minnesmerke.” *Ringerike* (Ringerike Historielag, Hønefoss) 65 (1993–94, publ. 1993), 11–16.
- . “Runesteinen ved Oddernes kirke i Kristiansand.” *Universitetets Oldsaksamling, Årbok 1991/1992* (1993), 175–87.
- . Anmeldelse av Svante Lagman, *De stungna runorna* (1990). *Scandinavian Studies* 65 (1993), 560–62.
- Kousgård Sørensen, John. “Ordbog over urnordiske personnavne.” I ⇒ *Personnamn i nordiska och andra germanska fornspråk*, 13–21.
- Kramarz-Bein, Susanne. “Bericht über die Tagung ‘Runische Schriftkultur in kontinental-skandinavischer und -angelsächsischer Wechselbeziehung’.” Bad Homburg, 24.–27. Juni 1992.” *Zeitschrift für deutsche Philologie* 112 (1993), 114–16.
- . Anmeldelse av Peter Pieper, *Die Weser-Runenknochen* (1989). *Zeitschrift für deutsche Philologie* 112 (1993), 452–55.
- Kratz, Henry. “Rök Stone Inscription.” I ⇒ *Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*, 558–59.
- Krogh, Knud J. *Gåden om Kong Gorms Grav: Historien om Nordhøjen i Jelling*. Bd. 1 av *Vikingekongernes monumenter i Jelling*. Utg. Carlsbergfondet og Nationalmuseet. Herning: Poul Kristensen, 1993. 272 s. [233–67 om dateringen og monumentet, DR 41–42.]
- “Kulør.” *Skalk* 1993.5, 16–17. [Maling av runeinnskrifter.]
- Kusmenko, Jurij K. “Einige Bemerkungen zu den altisländischen grammatischen Abhandlungen.” *Skandinavistik* 23 (1993), 85–95.
- Källström, Magnus. “En försvunnen runsten från By i Dalarna.” *Fornvännen* 88 (1993), 173–75.
- Larsen, Erling Georg. “Norwegian Studies.” *The Year’s Work in Modern Language Studies* 54, 1992 (1993), 945–60. [947–48 om runologi.]
- Larsson, Inger ⇒ Söderberg, Barbro, og Inger Larsson.
- Larsson, Mats G. *Rusernas rike: Nordborna och Rysslands födelse*. Stockholm: Atlantis, 1993. 187 s. [166–70: “Runristningar om Rysslandsresor”.]
- Lerche Nielsen, Michael Bjørn. “Svensk og norsk indflydelse i vikingetidens danske runeindskrifter.” Magisteravhandling (“A-speci-

- ale”) i nordisk filologi, Københavns Universitet, 1993. 108 s.
- Lundström, Inga ⇒ Adolfsson, Gundula, og Inga Lundström.
- Långhundraleden — en seglats i tid och rum: 50 bidrag om den gamla vattenleden från Trälhavet till Uppsala genom årtusendena.* Uppsala: Arbetsgruppen Långhundraleden, 1993. 286 s. [⇒Hellsten, ⇒Sjöberg, ⇒Zachrisson og Sundqvist.]
- Magnús Snædal. “Yfirlit yfir forníslenskar málfræðiritgerðir.” *Íslenskt mál og almenn málfræði* 15 (1993), 207–20. [214–15 om “staver” i Første grammatiske avhandling.]
- Medieval Scandinavia: An Encyclopedia.* Red. Phillip Pulsiano et al. New York: Garland, 1993. xix+768 s. [⇒Barnes, ⇒Flowers, ⇒Knirk, ⇒Kratz, ⇒Roesdahl, ⇒Stoklund, ⇒Svårdström, ⇒Trygstad, ⇒Wahlgren.]
- Melefors, Evert. “Namnet *Hākon*.” I ⇒*Personnamn i nordiska och andra germanska fornspråk*, 61–79.
- Moen, Jan ⇒ Blom, K. Arne, og Jan Moen.
- Mørup, Poul Erik. “Malt-stenen, en alfabetmagisk indskrift fra tidlig vikingetid.” *Fra Ribe amt* 26 (1993), 114–20.
- Nedoma, Robert. “Zur Runeninschrift auf der Urne A.11/251 von Loveden Hill.” *Die Sprache* 35 (1991–1993), 115–24.
- . Anmeldelse av *Old English Runes and their Continental Background*, red. Alfred Bammesberger (1991). *Die Sprache* 35 (1991–1993), 248–50.
- Nielsen, Hans F. “On case-form endings in the earliest runic personal names.” I ⇒*Personnamn i nordiska och andra germanska fornspråk*, 85–93.
- . “Runic Frisian *skanomodu* and *aniwulufu* and the Relative Chronology of Monophthongization and *i*-Mutation.” I ⇒*Twenty-eight Papers*, 81–88.
- Nielsen, Michael Lerche ⇒ Lerche Nielsen, Michael Bjørn.
- Nilsson, Bertil, og Henrik Williams. “Spännande runstensfynd.” I *Kultur och mentaliteter under vikingatid och medeltid*. Sveriges kristnande, Projektmeddelanden 3. Uppsala: Uppsala universitet, 1993, 1–2. [Ny innskrift med eldre runer fra Gunnarskog, Värmland.]
- Nordiska orter och ord: Festskrift till Bengt Pamp på 65-årsdagen den*

- 3 november 1993. Red. Göran Hallberg et al. Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund, Skrifter 7. Lund: Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund, 1993. 247 s. [=Peterson, ⇒Strid, ⇒Widmark.]
- Nußbeck, Ulrich. *Karl Theodor Weigel und das Göttinger Sinnbildarchiv: Eine Karriere im Dritten Reich*. Beiträge zur Volkskunde in Niedersachsen: Schriftenreihe der Volkskundlichen Kommission für Niedersachsen 7. Göttingen: Volker Schmerse, 1993. 229 s.
- Odelberg, Maj. *Med portfölj och ritstift: Olof Hermelin, en fornforskningens tjänare*. Stockholm: Atlantis, 1993. 159s. [34–36: “Runforskningen”, og med flere tegninger av runesteiner i billedelen.]
- Odenstedt, Bengt. *On Graphic Variation in the Older Futhark: Reply to a review by Henrik Williams of my book On the Origin and Early History of the Runic Script*. Umeå Papers in English 16. Umeå: Department of English, Umeå University, 1993. 30 s.
- Ohlsson, Bror-Erik ⇒ Carlsson, Ingemar, og Bror-Erik Ohlsson.
- Olsen, Thorkil Damsgaard. “Skriften og Sproget ca. 800–1200.” I *Norden og Europa i vikingetid og tidlig middelalder*. Red. Niels Lund. København: Museum Tusulanums Forlag, Københavns Universitet, 1993, 152–62.
- Owe, Jan. *Svenskt runnamnsregister*. Stockholm: (privat trykk, sten-sil), 1993. 135 s.
- Page, R. I. “Scandinavian Society, 800–1100: The Contribution of Runic Studies.” I *Viking Revaluations: Viking Society Centenary Symposium, 14–15 May 1992*. Red. Anthony Faulkes og Richard Perkins. London: Viking Society for Northern Research, University College London, 1993, 145–59.
- . Anmeldelse av *People and Places in Northern Europe 500–1600*, red. Ian Wood og Niels Lund (1991). *Saga-Book* 23.7 (1993), 529–35.
- Pamp, Bengt. Omtale av Olof Erikson og Jan Paul Strid, *Runstenar* (1991). I “Litteraturkrönika 1992.” *Arkiv för nordisk filologi* 108 (1993), 217.
- . Omtale av Bengt Odenstedt, *On Graphic Variation in the Older Futhark: Reply to a review by Henrik Williams* (1993). I “Litteraturkrönika 1992.” *Arkiv för nordisk filologi* 108 (1993), 214.

- Parsons, David. Anmeldelse av *Blandade runstudier* 1 (1992); Rune Palm, *Runor och regionalitet* (1992). *Scandinavica* 32 (1993), 227–30.
- Personnamn i nordiska och andra germanska fornspråk: Handlingar från NORNA:s artonde symposium i Uppsala 16–19 augusti 1991*. Red. Lena Peterson. NORNA-rapporter 51. Uppsala: NORNA-förlaget, 1993. 176 s.
- Peterson, Lena. “Assimilation eller bortfall? Eller: Vad menade egentligen Wessén?” I ⇒*Studier i svensk språkhistoria* 3, 161–82.
- . “Namnformen **uifin** på Oklundahällen — nominativ eller ackusativ?” *Studia anthroponymica Scandinavica* 11 (1993), 33–40.
- . “Runsv. byggi.” I ⇒*Nordiska orter och ord*, 173–76.
- . Anmeldelse av *Old English Runes and their Continental Background*, red. Alfred Bammesberger (1991). *Namn och bygd* 81 (1993), 179–83.
- Piccinini, Loretta. “Rune anglosassoni in un codice latino (Archivio Capitolare di Modena, O. I. 11).” *Romanobarbarica* 12 (1992–93), 173–89.
- Pieper, Peter. “*Amelgund*: Zur Runeninschrift aus dem Frauengrab 133 von Stetten a.d. Donau und zur Frage alamannischer ‘Runenmeisterinnen’: Resümee.” I ⇒*Personnamn i nordiska och andra germanska fornspråk*, 81–84.
- Platzack, Christer. Omtale av *Blandade runstudier* 1 (1992). I “Litteraturkrönika 1992.” *Arkiv för nordisk filologi* 108 (1993), 207.
- Poppe, Erich. Anmeldelse av *Old English Runes and their Continental Background*, red. Alfred Bammesberger (1991). *Medium Ævum* 62 (1993), 115–16.
- Quak, Arend. Anmeldelse av Rune Palm, *Runor och regionalitet* (1992). *Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik* 37 (1993), 237–39.
- Ranius, Allan. *Bibliotekarie Wiede*. Linköping: (privat tryck), 1993. 155 s. [55–56: “Runstenar”; optryck av *Levin Christian Wiede = Linköpings bibliotek, Handlingar*, n.s. 14 (1993).]
- Rask, Lars. “Torer: Trosas egen runristare.” *Trosa hembygdsförenings årsskrift* 1993, 16–18. [Sö 27, Sö 34–36.]

- Reichert, Hermann. "Gutani ? wi hailag." *Die Sprache* 35 (1991–1993), 235–47.
- Roesdahl, Else. "Jelling." I ⇒ *Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*, 340–41.
- Rolfsen, Perry. "Runestein på vandring." *Universitetets Oldsaksamling, Årbok* 1991/1992 (1993), 189–98. [Om flytting av N 209–10 Oddernes.]
- Salberger, Evert. "Fröderyd-stenens brödranamn." *Sydsvenska ortnamnssällskapets årsskrift* 1993, 36–44.
- . "Harby-stenen i Södermanland." *Arkiv för nordisk filologi* 108 (1993), 161–74.
- . "Malsta-stenens nur i uika." *Ortnamnssällskapet i Uppsala årskrift* 1993, 27–36.
- . "Tidavad-stenen — namn och syntax." *Västgötalitteratur* 1993, 33–45.
- Samplonius, Kees. "Rex non reditvrvs: Notes on Theodoric and the Rök-Stone." *Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik* 37 (1993), 21–31.
- . "Zum runenschwedischen Namen kunuar." I ⇒ *Personnamn i nordiska och andra germanska fornspråk*, 109–19.
- . Anmeldelse av Lena Peterson, *Svenskt runordsregister* (1989). *Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik* 37 (1993), 243–44.
- . Anmeldelse av *Projektet De vikingatida runinskrifternas kronologi* (1989). *Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik* 37 (1993), 242–43.
- Sawyer, Birgit. "Västsverige och älvdalen under vikingatid och äldre medeltid." I *Kring Göta Älv: Studier i en dalgång*. Göteborg: Tre Böcker (för Göteborgs historiska museum, Älvsborgs länsmuseum och Länsstyrelsen i Älvsborgs län), 1993, 50–58.
- Sawyer, Birgit, og Peter Sawyer. *Medieval Scandinavia: From Conversion to Reformation, circa 800–1500*. The Nordic Series 17. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1993. xvi+265 s. [10–16 om runeinnskrifter; jf. 166–87: "Family and Inheritance", 188–213: "Women: Ideal and Reality".]
- Sawyer, Peter ⇒ Sawyer, Birgit, og Peter Sawyer.

- Schneider, Karl. Anmeldelse av *Old English Runes and their Continental Background*, red. Alfred Bammesberger (1991). *Beiträge zur Namenforschung*, Neue Folge 28 (1993), 90–97.
- Schützeichel, Rudolf. “Althochdeutsches in Runen.” I ⇒*Sprachen und Schriften*, 403–10. [KJ 165 Bülach-fibelen.]
- Schwarz, Hans. “Varin und das ältere Futhark” (1956); “Die Grabweihe von Kylver: Ein runenkundlich-religionswissenschaftlicher Beitrag” (1982). I hans *Wort und Welt: Aufsätze zur deutschen Wortgeschichte, zur Wortfeldlehre und zur Runenkunde*. Red. Hartmut Beckers. Münster: Nodus, 1993, 197–225, 226–49. [Optrykk av Paul und Braunes *Beiträge zur Geschichte der Deutschen Sprache und Literatur* 78 (1956) og *Festschrift für Karl Schneider*, red. Ernst S. Dick og Kurt R. Jankowsky (Amsterdam 1982).]
- Seebold, Elmar. “Fupark, Beith-Luis-Nion, He-Lamedh, Abgad und Alphabet: Über die Systematik der Zeichenaufzählung bei Buchstaben-Schriften.” I ⇒*Sprachen und Schriften*, 411–44.
- Sjöberg, Anders. “Öpir — runristare i Uppland och hovpredikant i Novgorod.” I ⇒*Långhundraleden*, 184–88.
- Snædal, Magnús ⇒ Magnús Snædal.
- Snædal, Thorgunn. “En Ingvarsten vid Arlanda.” *Arkeologi i Sverige*, ny följd 2 (1993), 9–14.
- . “Närkontakt med medeltidsmänniskan.” *Ordfront Magasin* 19.7 (1993), 61–65.
- Snædal, Thorgunn, Marie Stoklund og Marit Åhlén. “Runfynd 1991 och 1992.” *Fornvännen* 88 (1993), 223–37.
- Sprachen und Schriften des antiken Mittelmeerraums: Festschrift für Jürgen Untermann zum 65. Geburtstag*. Red. Frank Heidermanns, Helmut Rix og Elmar Seebold. Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft 78. Innsbruck: Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck, 1993. ix+512 s. [⇒Schützeichel, ⇒Seebold.]
- Spurkland, Terje. “En fonografematisk analyse av runematerialet fra Bryggen i Bergen.” Dr.phil.-avhandling, Universitetet i Oslo, 1993 (privat trykk 1991). vii+333 s.
- Stephens, George. *Handbook of Old-Northern Runic Monuments of Scandinavia and England* (1884). Rpt. Felinfach: Llanerch, 1993. 281 s.

- Lord Stewartby. "A 7th-century gold coin from Shalbourne." *Wiltshire Archaeological and Natural History Magazine* 86 (1993), 150–51.
- Stoklund, Marie. "Greenland Runes: Isolation or Cultural Contact?" I ⇒ *The Viking Age in Caithness, Orkney and the North Atlantic*, 528–43.
- . "Objects with runic inscriptions from Ø 17a." I: C. L. Vebæk. *Narsaq — a Norse landnáma farm*. Meddelelser om Grønland, Man & Society 18. København: Kommissionen for videnskabelige Undersøgelser i Grønland, 1993, 47–52 (og 82–85 med bibliografi).
- . "Runer." I *Da klinger i muld ... 25 års arkæologi i Danmark*. Red. Steen Hvass og Birger Storgaard. Dist. Århus: Aarhus Universitetsforlag, 1993, 178. [Skovgårde-/Udby-fibelen; samme på engelsk: "Runes" i *Digging into the Past: 25 Years of Archaeology in Denmark*.]
- . "Runer 1992/Runes 1992." *Arkæologiske udgravninger i Danmark 1992* (1993), 255–69.
- . "Runes and Runic Inscriptions: 2. Denmark." I ⇒ *Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*, 552–53.
- . Anmeldelse av Bengt Odenstedt, *On the Origin and Early History of the Runic Script* (1990). *Journal of Danish Archaeology* 10 (1991; publ. 1993), 219–21.
- ⇒ Snædal, Thorgunn, et al.
- Strandberg, Svante. Anmeldelse av *People and Places in Northern Europe 500–1600*, red. Ian Wood og Niels Lund (1991). *Namn och bygd* 81 (1993), 183–85.
- Strid, Jan Paul. "Sigtunabrynets runinskrift — äkta eller oäkta?" I ⇒ *Nordiska orter och ord*, 193–95.
- Strömbeck, Göran. *Herr Mårten i Borgby eller Martinus Laurentii Aschaneus som kyrkoherde i Fresta och Hammarby 1620–1641*. Kungsängen: Upplands-Bro Kulturhistoriska forskningsinstitut; Upplands Väsby hembygdsförening, 1993. 780 s. [700–49: "Runologisk översikt".]
- Studier i svensk språkhistoria* 3. *Förhandlingar vid Tredje sammankomsten för svenska språkets historia, Uppsala 15–17 oktober 1992*. Red. Lars Wollin. Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet, Skrifter 34. Uppsala: Institutionen för nordiska språk vid

- Uppsala universitet, 1993. 257 s. [=Bleckert, ⇒Peterson, ⇒Wijk-Andersson.]
- Sundqvist, Ma ⇒ Zachrisson, Torun, og Ma Sundqvist.
- Svärdström, Elisabeth. "Runes and Runic Inscriptions: 4. Sweden." I ⇒*Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*, 554–55.
- Säve, Carl. *Alskogs-stenarna*. Stockholm: Historiska förlaget, 1993. 90 s. [Optrykk av "Tjängvidestenen" (1845) og "Alskogsstenen" (1853).]
- Söderberg, Barbro, og Inger Larsson. *Nordisk medeltidsliteracy i ett diglossiskt och digrafiskt perspektiv*. Meddelanden från Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet (=MINS) 39. Stockholm: Institutionen för nordiska språk, Stockholms universitet, 1993. 186 s. [Særlig 31–66 om runer og skrivekyndighet.]
- Sørensen, John Kousgård ⇒ Kousgård Sørensen, John.
- Tjäder, Jan-Olof. "Den latinska inskriptionen på runstenen Sm 115 från Öreryds kyrkogård, Statens historiska musum inv. nr 22.518." *Kungl. Humanistiska Vetenskaps-Samfundet i Uppsala, Årsbok 1991–1992* (1993), 143–51.
- Trotzig, Aina. Anmeldelse av *Kyrka och socken i medeltidens Sverige*, red. Olle Ferm (1991). *Iconographisk post: Nordisk tidskrift för bildtolkning* 1993.3, 35–40.
- Trygstad, Anne. "Järsta Stone." I ⇒*Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*, 347–48.
- Twenty-eight Papers Presented to Hans Bekker-Nielsen on the Occasion of his Sixtieth Birthday, 28 April 1993* (=North-Western European Language Evolution (NOWELE) 21/22). Odense: Odense University Press, 1993. xiii+457 s. [=Antonsen, ⇒Barnes, ⇒Nielsen.]
- The Viking Age in Caithness, Orkney and the North Atlantic: Select Papers from the Proceedings of the Eleventh Viking Congress, Thurso and Kirkwall, 22 August–1 September 1989*. Red. Colleen E. Batey, Judith Jesch og Christopher D. Morris. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1993. xvi+544 s. [=Barnes, ⇒Hagland, ⇒Stoklund.]
- †Wahlgren, Erik. "Kensington Stone." I ⇒*Medieval Scandinavia: An Encyclopedia*, 352.

- Wallenberg, Berit. *Runstenar på Lovö: Vem ristade runor på Lovön? Kort vägledning med fem namngivna runristare och 43 bilder*. Stockholm: (privat tryck); dist. Drottningholm: Lovö hembygdsförening, 1993. 55 s.
- Welinder, Stig. Anmeldelse av Birgit Sawyer, *Kvinnor och familj i det forn- och medeltida Skandinavien* (1992). *Fornvännen* 88 (1993), 101–02.
- Widmark, Gun. “*Vamod* eller *Vämod*.” I ⇒*Nordiska orter och ord*, 210–12.
- . “Varför ristade Varin runor? Tankar kring Rökstenen.” *Saga och Sed: Kungl. Gustav Adolfs Akademiens årsbok* 1992 (publ. 1993), 25–44.
- Wijk-Andersson, Elsie. “Om preteritumformer i svenskt skriftspråk: Bidrag till verbkonjugationernas historia.” I ⇒*Studier i svensk språkhistoria* 3, 220–27. [Særlig 222–24 om runeinnskrifter.]
- Wiktorsson, Per-Axel. “Ett personnamn på U 940.” *Studia anthroponymica Scandinavica* 11 (1993), 25–31.
- Williams, Henrik. “Möres runinskrifter.” I *Möres kristnande*. Red. Henrik Williams. Projektet Sveriges kristnande, Publikationer 2. Uppsala: Lunne böcker, 1993, 85–116.
- . “*Ö*-namn: Nordiska personnamn med det privativa prefixet *Ö*-.” I ⇒*Personnamn i nordiska och andra germanska fornspråk*, 95–107.
- . “Vikingatida trollkarlsnamn?” *Namnspalten i UNT [=Uppsala Nya Tidning]* 11 (1993), 19.
- ⇒ Nilsson, Bertil, og Henrik Williams.
- Zachrisson, Torun. Anmeldelse av Olof Erikson (foto) og Jan Paul Strid (tekst), *Runstenar*. *Fornvännen* 88 (1993), 180–84.
- Zachrisson, Torun, bearbejdet av Ma Sundqvist. “Markim-Orkesta-bygderna og Ingas mærkliga runbudskap: Ur en specialstudie från 1989.” I ⇒*Långhundraleden*, 158–62.
- Øye, Ingvild. Anmeldelse av *Fokus på kvinner i middelalderkilder*, red. Berit Jansen Sellevold et al. (1992). *Collegium Medievale* 6 (1993), 97–101. [99–100 om Birgit Sawyers artikkel.]
- Åhlén, Marit ⇒ Snædal, Thorgunn, et al.

Kensingtonia

Chapman, Paul H. "Spirit Pond Runestones." *Epigraphic Society, Occasional Publications* 22 (1993), 154–57.

⇒Keller, Christian.

Kirby, Ian J. "La pierre de Bourne: Notes sur une recherche en cours." I *Écrire en anglais = Études de lettres* (Faculté des Lettres, Université de Lausanne) 1993.3, 7–20.

⇒Kjær, Iver.

Nielsen, Richard. "An Old Norse Translation of the Spirit Pond Runic Inscriptions of Maine." *Epigraphic Society, Occasional Publications* 22 (1993), 158–217.

Schröder, Wilhelm H. *Nordländer, Prärie und Runen (1355–1362)*. Hamburg: (privat trykk), 1993. 274+6 s. [Delvis *somnia vana*.]

⇒Wahlgren, Erik.

Somnia vana

Buchanan, Donal. "An Enquiry Into The Dating of Certain Celto-Scandinavian Inscriptions In The British Isles." *Epigraphic Society, Occasional Publications* 22 (1993), 148–57. [Killaloe-steinkors, Irland, Maughold 1–2 og Michael 3, Isle of Man.]

†Dehnke, Rudolf. *Auf den Spuren der Geheimnisse altgermanischer Runen*. Red. Otto Reinhold Dehnke. (Uten sted: privat trykk), 1993. 42 s. [Om tallforhold og tallmagi.]

Nicolajsen, E. V., og Ditlev Thyssen. "Runestone with a Cryptic Built-in Date." *Epigraphic Society, Occasional Publications* 22 (1993), 143–47. [DR 26 Læborg.]

Thyssen, Ditlev ⇒ Nicolajsen, E. V., og Ditlev Thyssen.

Esoterica

Boscolo, Renucio. *Le Rune Magiche*. Milano: Il Torchio Edizioni, 1993. 61 s.

Fries, Jan. *Helrunar: A Manual of Rune Magick*. Oxford: Mandrake, 1993. 270 s.

Gitlin-Emmer, Susan. *Lady of the Northern Light: A Feminist Guide to the Runes*. Freedom, Calif.: Crossing, 1993. xiv+126 s.

- Hess, Gerhard. *Das Oding-Wizzod: Gottesgesetz und Botschaft der Runen*. München: Droemer Knaur, 1993. 445 s.
- Howard, Michael. *Mysteries of the Runes*. Newbury, Berks.: Capall Bann, 1993. 300 s.
- King, Bernard. *Elements of the Runes*. Dorset: Element Books, 1993. 144 s.
- Orlowski, Ernst. *Die Runen, die Zahlen und das Alphabet*. Forord Willy G. Fügner. Red. Eberhard Gerstmann og Heidrun Kaluza. Siegen: Esoterische Gemeinschaft der Rosenkreuzer Sivas, 1993. 32 s.
- Thorsson, Edred. *Futhark: Manuel de magie runique*. Overs. Anne-Laure og Arnaud d'Apremont. Puiseaux: Pardès, 1992. 176 s.
- Willis, Tony. *Discover Runes: Understanding and Using the Power of Runes*. New York: Sterling, 1993. 182 s. [Originaltittel: *The Runic Workbook* (1986).]

Supplement til runebibliografiene 1990–92

1990:

- Boyer, Régis. Anmeldelse av Ottar Grønvik, *Fra Ågedal til Setre* (1987). *Bulletin de la Société de Linguistique de Paris* 85.2 (1990), 168–71.
- Elmevik, Lennart. “Runinskrifter och ortnamn.” *Namnspalten i UNT* [= *Upsala Nya Tidning*] 8 (1990), 18.
- Holm-Olsen, Ludvig. *Med fjærpenn og pergament: Vår skriftkultur i middelalderen*. Oslo: Cappelen, 1990. 180 s. [68–73: “Skrift på stein og tre”.]
- “Om Kungsstenen lutar blir det ofärd i Härna.” *Ulricehamns museum Kulturhuset, årsskrift* 1990, 24. [Vg 161.]
- Solari, Roberto. “Ēoh... hyrde fyres... wynan on ēþle.” I *Studi sulla cultura germanica dei secoli IV–XII in onore di Giulia Mazzuoli Porru* (= *Romanobarbarica* 10 (1988–89, publ. 1990)). Red. M. A. D’Aronco, A. M. Luiselli Fadda og M. V. Molinari. Roma: Herder, 1990, 429–39. [Runenavnet “ēoh”.]

1991:

- Bencard, Mogens. "Den første guldhornsfejde." *Fortid og nutid* 1991, 159–74.
- Sørensen, Svend. "Campanologiske kuriositeter." *Acta campanologica* 4 (1987–1991), 281–85. [283–84: "Hejde- og Sanda-klokkerne".]

1992:

- Barnes, Michael P. "The gentlemen v. the scholars: An early Maeshowe controversy." I *Festskrift til Eyvind Fjeld Halvorsen 4. mai 1992*. Red. Finn Hødnebo et al. Oslo: Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap, Universitetet i Oslo, 1992, 20–28.
- Bremmer, Rolf H., Jr. *A Bibliographical Guide to Old Frisian Studies*. North-Western European Language Evolution (NOWELE), Supplement 6. Odense: Odense University Press, 1992. xiv+197 s. [183–84, "Subject Index" s.v. runes.]
- Brendalsmo, A. Jan, og Gunnhild Røthe. "Haugbrot eller de levendes forhold til de døde — en komparativ analyse". *Meta: Medeltidsarkeologisk tidsskrift* 1992.1–2, 84–119. [91–93: "Skriftlig kilde-materiale: Runeinnskifter".]
- Dalwood, C. H., V. A. Buteux og R. A. Jackson. "Interim Report on Excavations at Deansway, Worcester, 1988–1989." *Transactions of the Worcestershire Archaeological Society*, 3rd Series 13 (1992), 121–28. [125 og fig. 2 om "Samian"-keramikkfragment med runer.]
- Elsner, Hildegard. *Wikingen Museum Haithabu: Et portræt af en tidlig by*. Neumünster: Wachholtz, 1992. 128 s. [87–92: "Skrift", om Hedeby-innskiftene.]
- Erdrich, Michael. Anmeldelse av Peter Pieper, *Die Weser-Runen-knochen* (1989). *Die Sprache* 43 (1992), 297–99.
- Hansen, Keld. "Fup eller fakta — om falske vikingespor i Amerika." I *Vikingernes sejlads til Nordamerika*. Red. Birthe L. Clausen. Roskilde: Vikingeskibshallen i Roskilde, 1992, 83–89. [Waukeganhorn, Kensington-steinen, Yarmouth-steinen, Heavener-innskrift.]
- Lindahl, Karl. *Runstenen vid Flistads kyrka*. (Vreta:) Vreta klostrets hembygdsförening, 1992. 31 s. [Delvis *somnia vana*.]
- Murphy, G. Ronald. *The Heliand: The Saxon Gospel: A Translation*

and Commentary. Oxford: Oxford University Press, 1992. xviii+238 s. [205–20: “Magic in the *Heliand*”, om gammelsaksisk *girtūni*; jf. supplement 1993 til “Rune bibliografi 1991”.]

Nielsen, Hans Frede. “Does Old English Descend from the Early Runic Language?” I *The Twain Shall Meet: Danish approaches to English studies*. Red. Jørgen Erik Nielsen. Publications on English Themes 18. Copenhagen: Dept. of English, University of Copenhagen, 1992, 135–44.

Ragnesten, Ulf. “Det äldsta skriftliga belägget för en fornborg? Om en bohusslänsk runinskrift.” I *Borgar från forntid och medeltid i Västsverige*. Arkeologi i Västsverige 5. Göteborg: Göteborgs arkeologiska museum, 1992, 75. [KJ 73 Rö.]

Robinson, Orrin W. *Old English and Its Closest Relatives: A Survey of the Earliest Germanic Languages*. London: Routledge, 1992. 290 s. [91–98: “The Runes”.]

du Verdier, Jean. “Les runes et les inscriptions runiques.” *Bulletin de la Société scientifique, historique, et archéologique de la Corrèze* 114 (1992), 13–24.

Wilson, Lars. “Runstenar, tingsplatser och kyrkobyggande.” *Bebyggelsehistorisk tidskrift* 23 (1992), 39–54.

Esoterica 1990–92:

Blum, Ralph. *Les Runes divinatoires: Le langage secret des Goths et des Vikings*. Paris: Laffont, 1992. 156 s.

Guillaume, Jean-Yves. *Les Runes et l'écriture des étoiles*. Paris: Dervy, 1992.

Howard, Michael. *Understanding the Runes: Their Origins and Magical Power*. Wellingborough: Aquarian, 1990. 144 s.

Morgan, Keith. *Rune Magick: The Use of Runes as Magickal Tools within Simple Magickal Workings*. London: Deasil Dance Publications, 1990. 36 s.

Osborn, Marijane, og Stella Longland. *Rune Games*. Overs. Martin Rometsch. Saarbrücken: Neue Erde, 1992. 256 s. [Original 1988.]

Thorsson, Edred. *La Magie des runes*. Overs. Tchalai Unger. Paris: Pocket, 1991. 155 p.

Adressene til sentrene for runeforskning

Danmark:

Runologisk Laboratorium
Nationalmuseet, Oldtid og Middelalder
Frederiksholms Kanal 12
DK-1220 København K
Danmark/Denmark

England:

Professor R. I. Page
Corpus Christi College
Cambridge CB2 1RH
England

Norge:

Runearkivet
IAKN, Oldsaksamlingen
Universitetet i Oslo
St. Olavs gate 29
N-0166 Oslo, Norge/Norway

Sverige:

Runverket
Riksantikvarieämbetet
Box 5405
S-114 84 Stockholm, Sverige/Sweden

Tyskland:

Prof. Dr. Klaus Düwel
Seminar für Deutsche Philologie der
Georg-August-Universität Göttingen
Humboldtallee 13
D-37073 Göttingen, Deutschland/Germany

B

Returadresse/Return address: Nytt om runer, c/o Runearkivet
IAKN, Oldsaksamlingen
Universitetet i Oslo
St. Olavs gt. 29
N-0166 OSLO, NORGE/NORWAY

